

ТРИЗНІВНИК - REVUE HEBDOMADAIRE - **TRIDEN**
UKRAÏNIENNE

Число 43 (251) рік вид. VI. 16 листопада 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2fr)

Париж, неділя, 16 листопада 1930 року.

В боротьбі проти національного уряду України, уряду УНР, московські завойовники примушені буги вдавати з себе навіть прихильників самостійности України. Могутній зріст національної свідомости, виразно виявлена воля до незагежного державного життя, були тією силою, яка примусила найзапектіших імперіалістів та централістів, хоч і гофарбованих у червоний колір, поступатися своїми принципами і, принаймні на папері, оголосити самостійність УССР та стати на шлях українізації. Тільки таким побитом пощастило їм утриматися на Україні.

Ми не раз викривали суть цієї мафьованої самостійности совітської України, яка являється чистісенською фікцією і має за завдання прикривати наміри Москви та дійсні відносини між окулантською владою і поневоленим краєм.

Вбившия потрохи в колодочки і згамавши кривавим терором та політикою виснаження на де-який час спротив українського населення, наїздники скинути машкару, яка їм не личила, і виявили своє обличчя в його справжньому вигляді.

Як з рогу достатку посипалися на нарід в кайданах, нові й нові заходи московських самодержців, що повогі в нівець повертали урочисті обіцянки прокламацій та пишні фрази актів, які ниби те мали гарантувати за совітською Україною її незалежне існування.

В догому ланцюзі централістичних заходів — нова союзна конституція, послідовне скасування окремих комісаріатів і українських, обмеження права харківських правителів, приборання до своїх рук

національних скарбів України, шагений похід проти української культури, її найчільніших установ та найвидатніших представників, підпорядкування всього життя на Україні у всіх царинах найсуворішому контролю ВКП та ГПУ — в тому довгому ланцюзі маємо ноне кільце: скасування окремого представництва України при союзному уряді в Москві.

Перед нами новий акт послідовної нестриманої централізації, що кладе край ще одній зовнішній ознаці «самостійности» совітської України.

Жалувати за знищенням ще одної фікції—нема чого. Можемо, навпаки, тільки виявити задоеогення, бо таким побитом позиції незмінного імперіялізму і централізму, яких ніколи не цурагася і не цурається Москва, незалежно від її кольору, стають ще виразнішими. Ще виразніше проступає протилежність Москви, що намагається утримати живосилом в своїх лабетах поневолені народи, і Україну, яка прямує до самостійного життя.

Літературні спостереження.

ХІХ

«Життя і Революція» за 1929 рік

В першому числі «Життя і революція» в нарисі «Рейки на Драгови́ні» бідкається Антоненко-Давидович: «В наших бібліотеках і школах не дуже подобають нашу сучасну літературу, все класики, класики»... Та що тут дивного? За дореволюційних часів письменники в великій більшості ставилися до своєї праці як до призначення, вважали своїм обов'язком сміливо висловлювати те, що вважали за правду, не спиняючись ні перед карами уряду, ні перед нездеоогенням громадянства. Чи правдиві, чи не правдиві були їхні погляди, а писати щось протилежне їм зі страху, з примусу, тим паче для одержання якоїсь нагороди, письменники тих часів вважали найбільшою ганьбою.

Большевики знищили цю славу традицію письменства, зробили його одним з знаряддів свого деспотизму і тепер в СССР є так багато письменників, що не встидаються писати все, що накаже уряд, завіряти громадянство в тім, що очевидячки не відповідає дійсності, вихвалити найгірші злочинства уряду та комуністів; ні немає жадного часопису чи місячника, який би зважився не друкувати того, що наказує уряд, який не поспішався б навіть *sub sponte* подавати брехливі відомості та сіяти злочинні думки, аби не накрикнути на себе неласку уряду.

В міру того, як становище большевицької влади стає небезпечнішим, а комунізм ненавистнішим все в ширших колах громадянства, большевики з смертельного пережяку все з більшою жорсткістю

вимушують з людности виявлень слухнянства, а разом загострюють свій тиск і на письменство, намагаючись зробити з літератури урядову контору для рекламування сов.влади, аз письменників оборонців своїх злочинств, навіть шпиків, навіть облудних свідків на процесах, що наготовляє ГПУ.

В СССР ніхто з громадян не має жадних прав, не має і жадних гарантій хочби життя людського, а уряд є безмежно жорстокий, тому згадані вимагання сов.влади утворюють страшну деморалізацію в літературі, і мається велика небезпека, що під тим лихим впливом складуться в письменстві певні навички, які ще догого і після упаду большевиків деморалізуватимуть літературу, а разом з тим нищитимуть її громадське значіння.

Отже надаремно той самий Антоненко-Давидович в нарисі «Воскресеніє Шельменка» (2 число «Життя і революція») дивується, чому в СССР «воскрес Шельменко-вірний, аге хитрий лакуза», який на його думку «є разючо-протилежною антитезою післяжоётневій епосі». Якби Антоненко-Давидович безсторонне, а не з партійного погляду розважив те, не дивуєаєсь б, бо мусів би визнати, що саме совітський лад вихоєує Шельменків і що, саме дякуючи йому, Шельменки дедалі все більше посідають совітське письменство.

Навіть такий місячник, як «Життя і революція», заданням якого є, здавалося б, обсь уговуєання виключно літературних та художніх інтересів суспільства, не міг не схилитися перед вимогами уряду та не пустити на свої сторінки цілу зграю Шельменків. В минулому році більша частина надрукованих у сьому місячнику оповідань та повістей є власне агітаційними брошюрами, що мають підроблюючись під белетристику, виграждувати та обороняти позиції сов.влади.

Чи викликають загальне обурення жорстокості та безглузді накази її, знайдеться такий «белетрист» Слісаренко, що в уривках невикінченого роману (підкреслюю це, бо, як далі маю зазначити, велика кількість невикінчених творів є одною з характерних ознак занепаду художньої творчости в СССР, напр., «Чорний ангел» (в числі 2 «Життя і революція») силується слоєами одного з героїв — Гайдученка—доводити необхідність большевицького людожерства. «Ми стаємо до жорстокого деобою з буржуазією, а ріжні ідеалісти дорікають нас тюрьмами, розстрілами, немов би ми мусімо своїх класових ворогів у якийсь спосіб маринувати» (чи не суто-злодійський дотег?), «щоб повернути до життя, коли настане комуністичне суспільство»... «І тюрьма, і насигьство потрібні для запроваджування соціалізму, без них неможлива перебудова. І на закінчення цієї так «теплої» промови Слісаренко примушує Гайдученка, здавагося б не до речі, «тепло посміхнутися».

Той таки Гайдученко так обороняє совхозське та колхозське кріпацтво: «Хиба всі (сеяне) свідомо будують нове життя і комунізм, сути якого вони не розуміють. Звичайно мусимо примушувати найбільше відсталих членів нашої класи».

Шкурупій («Жанна батальонерка») так агітує за винищення інтелігенції, яку, само собою, маює найчорнішими фарбами: «Підстре-

лити гада», каже са-дат роздратований на офіцера, «Оттак, коли буде йти десь у зручному місті». «Це дурниця», навчає його большевицький агітатор-Бойко, «на його місці друга зараза буде. Треба всіх відразу».

Таку агітацію Шкурупій іменує заразою мислення і необережно сам характеризує так це мислення: «в салдатському мозкові, як у заржавілій машині, із скрипом починають спалахувати іскри, що від них могла зайнятися вся голова». Це вже з розгону він очевидячки перестарався. Не зрідка таке трапляється з большевицькими підбрежачами.

А ось, здалося совітській владі, ніби наспів час, коли їй вільно збільшити централізацію, зламати, і так фіктивне самоврядування України та зняти нагінку на український національний рух, і зразу ж знайшовся український письменник Ів. Ле (та ще він і не один), що видушує з свого пера беззубі кпини з українства та закликає ГПУ до переслідування українців. Так-сяк стулює він недогадну фавулу, називає свій твір, правда, дуже влучною для його назвою — «Зрада» і хоч знов таки повісти цієї не викінчив, а подає самі «урибки з повісти», та встиг їх вщерть напхати каїновими думками, а український місячник «Життя і революція» їх видруковав.

Ось які перли знаходимо в тій «Зраді»: «Українізація налякага» (суспільство), «Українці товчуть воду в ступі про те, що росіяне і далі вважають нас за свою колонію... своєю культурою напосідають на українську і не дають розгорнути українізацію». «Носяться» (з українськими діячами) «як з писаною торбою. Якже, культурна сила, оберігати її треба, сьористувати». ... «І все те сходить з рук», натякає Ле, звертаючи увагу ГПУ, ніби в українському русі є таке, чого ГПУ спускати з рук не починає. «Про інспектора народної освіти (Злобинця), піше Ле, «такий анекдот ходить: Як дізнався про вбивство Симона Петлюри, то виїхав за містом га-ярою на Соймицю, жовто-блакитного прапора вткнув і їздить від берега до берега та «Ще не вмерла Україна» сам собі співає».

Одначе ці дурні кпини і самому Ле певне не здаються влучними і, не задоволюючись таким літературним способом поборовання українців, він невдовзі додає словами углубленого героя: «Злобинця треба передати до Окр. Дпу». Так цей Шельменко, прикинувшись українським письменником продає Україну і українські інтереси своєму хазяїну — сов.в. аді.

Щоб хоч як небудь виправдити своє відношення до українства, Ле примушує українців обороняти невдаге вирішення практичної справи (заміну фабрики паперу фабрикою українських килимів) і стріють з їх дурнів, накидаючи їм безглузде обґрунтування їхньої пропозиції. Вони в його через те тоб-то вимагають тієї заміни, що паперової фабрики буцім-то не можна українізувати, бо невідомо, як назвати по українськи різні її приладдя (подумаєш, які труднощі!).

Аге як не силкується Ле зганьбити українців та піднести свого улюбленого героя большевика, мимо його воі, як це буває завжди, коли белетрист за ради тенденції перекручує життя, подекуди, як

шило з гантуху, вити зється часткою прада. В повісті Ле ботьшегик змагається проти українців з особистого роздражнення, роз'ючений ревнощами, а українці, хоч би і повірити автороєі, що роблять вони те безглуздо, обороняють свої гозиції з мотивів громадських.

З останнім загостренням гідносин між селянством та сов.в'адою в VII-VIII числі «Життя і революції» з'являється оповідання Панча «Вітрогонні дні», спогнене ненавистю до селянства: «Я побачив на цьому чистому тлі (природи) моз брудну г'яму на скоринці-хутір, а, може, село. Воно: не жа г о п і д лісом, мов к у ч а сміття. де зажде ко по ш и т ь с я черга. Вона там народжується і вмирає у власному смороді, а з віг м і кнчається, де кінчається ліс. І мене опанувало непереможне люте бажання натіти і знищити село до шенту, щоб навіть голіг не брудний це прекрасне тло. В такт моїм думкам погрозливо гримати гармати»

Добрих друзів має селянство в таких ботьшегицьких естетів.

В повісті Перегомайського «У повітоєому маштабі», теж не ф'икінченій — «розділи з гостіи» («Життя і революція чч. X, XI), знайдемо вже не тільки обгрунтовання та оборону согітської системи урядогання, а просто рекламу сов.в'аді. Ботьшевики мають зєичай кожду подію, навіть похорон своїх забитих, використовувати, як рекламу, і Перегомайський описує один з таких рекламних похоронів з таким захопленням, що навіть досягає у тому опису деякої яскравости, праєда, гасливої та прибундженої, а да і, як перекупка на ввесь базар, вихваляє сов.в'аду, ботьшегиків та ботьшегізм, не спиняючись перед жадною очевидністю: — «Україна може бути вільною тільки за совітської в'лади!»

«Не можна забути кохання, одягненого в череоноармейську шинелю і важкі чоботи» — Чи ж не спокуслива реклама для череоноармейціє?

«Можна в Чека піти працювати. Це ж теж ніби фронт і не менше важкий» радить боягузу, що втік з фронту, другий ботьшевик, і той, почувши таку пораду, «стоїть вражений, ніби слога ті відкриттям пролунали для його».

Хоч це вже не з белетристичного відділу, та не можна не згадати ще один цікавий зразок безсоромного рекламування з статті Черняка «Листи з дороги» (XI число «Життя і революції»). Черняк завіряє ніби в українській еміграції в Парижу «найсильніші», себ-то мають найбільший вплив — «радянці» (чомусь тільки сов'єлада не дуже звіряється на той вплив, а розстрілює сменю еховціє, що повертаюгся в СССР), а совітська організація «Сугуф об'єднає краще, що було в українській еміграції». На доказ Черняк посиляється на те, що «дружина Махна, колись ворог сов.в'ади, зараз активний член «Сугуфу». (От тобі і краще, що було в еміграції!)

До речі, в згаданій статі Черняка є фраза: «Україна з'єязується з л і к в і д о в а н и м на парижському бруці отаманом...» В цих словах чується боязке хвастукування бо вшезика' єони є ще однією вказівкою, що Шеарцбард доконав свій злочин з наказу ботьшегиків.

Аг'таційна та рекламна белетристика складає більшу частину

белетристики «Життя і резолюції» за 29-ий рік, а є і в усіх інших оповіданнях та повістях цього місячника, темою яких є приватне життя та психологія людські, в яких, здавалося б, немає місця для політики, незвідінно в більшій чи меншій мірі вкидають автори ні з того, ні з цього совітські гасла, так моєти, поклони та люб'язні ухмилки в бік сов. влади. Без того в СРСР мабуть ніщо друкуватися не буде. Це ніби той поклон, що г. адіатори мусіли робити імператору — Ave Cesar morituri te salutant. І істинно morituri, бо од тих г.оклонів загубає тагант авторів, бо гине настрої, гине в автора інтерес до теми, так само, як в людини з почуттям гідності од однієї мухи в борщу зникає бажання його їсти.

Белетрист, що пише з наказу уряду, з остраху, з метою запобігти ласки, не може бути вільним в своїй творчості, мусить затамувати ті свої вражіння, в яких є щось незгідного з намірами уряду; завданням його перестає бути подавати образки життя в поєній правдивості, він мусить калічити їх, пристосовуючи до бажань замовника.

• Навіть в тім випадку, коли б письменник сам був одніх поглядів з урядом, йому доведеться віддавати свою працю не на оброблення тих тем, які його самого в ту хвилину цікавлять, а тих, що вимагає уряд. До такої роботи в письменника не може бути того захоплення, того загострення уваги, які так потрібні для художньої творчости. Йому доводиться, одригаючи себе од тих образів, що його саме хвилюють, силоміць відобувати з гам'яти якісь призабуті, зблідлі, байдужі йому. Присилувавши себе працювати над ними, письменник неминуче працюватиме недбаю, поспішаючись швидше дійти до висловлення тих думок, пропаганду яких од його вимагається, швидше здихатися накинутаго обов'язку. Вислов тих думок стає його головною метою, а як стосуватимуться вони до усієї цілості твору, йому байдуже, бо та робота і так обридла.

Чи не через те совітські письменники так часто дають замість викінчених оброблених творів, якісь уривки, частини, чи не тому так часто збиваються вони на стиль дописувача чи репортера, чи не через те фабула в їхніх творах є часто штучною, а окремі частини не сполучені між собою і навіть часто де-які з них заперечують тим думкам, які автор висловлює.

І певно тому так часто, читаючи белетристичні теори совітських письменників, иноді, може, і більш менш тагановитих, теори, фабула яких, здавалося б, мусіла захоплювати та цікавити, почуваш переможну нудьгу, так наче пошестю липне до тебе та нудьга, що відчуває автор, пишучи той твір.

Такою є велика більшість белетристики «Життя і резолюції» за минулий рік. Виключеннями треба признати тільки: повість Івченка «У соняшному колі», оповідання Антоненка-Давидовича «Справжній чоловік», та ще, може, два невеликі оповідання Тенети: «Ненависть» та «Коеагі».

Оповідання Тенети, хоч і переняті в великій мірі тенденційністю, але в їх маються таки цікаві психологічні та побутові спостереження.

В оповіданні «Справжній чоловік» подає Антоненко-Даргородич маюнок сучасного побуту на совітщині, в тім числі і побуту комуністичних партійців. З того маюнку бачимо, що завдяка боротьба большевиків проти бурж. азії досягла лише того, що винищила усі кращі риси, які виявлялися серед бурж. азії за старого ладу, гірші ж риси, властиві бурж. азійській герстї, ще погіршили та поширилися, стали звичайними і серед комуністичних кол. Автор, може, і не освідомлює того, та подані ним образ и життя те свідчать.

З повісті Івченка бачимо вплив на інте ігенцію того становища, в яке поставила її сов. влада в СССР. Герой повісти — Іван Семенович Косень, людина обдарована, з великими здібностями, що в сесе му фасі — фізиці, яким дуже захоплюється, робить погажні винайдення, людина з великим почуттям обов'язку, з глибоким почуттям до своєї родини, стає в обста інах совітського життя дріб'язковим та до дикости драж ивим і не в силі перебороти в собі цих недобрих рис ні при виконанні своїх обов'язків лектора, ні в родиннім життю, а по-за фахом світог. яд та спосіб думання Косеня залишається необробленим, не розвинутим і в свій щоденник загодить їн часом чисто дитячі або чудернацькі думки. Знов таки автор, видно, не помічає зазначеного причинного зв'язку між хибами свого героя та становищем інтелігенції в СССР і ніде не підкреслює його, та факти погорять самі за себе.

Слабше переведеним є образ жінки Косеня, а її поводження не скрізь досить мотивоване. За те образ хлопчика, сина Косенів виконано надзвичайно яскраво, навіть блискуче. Коли він виступає в повісті, відчуваєш таке замилювання і співчуття до цієї такої милої і власне нещасливої дитини, ніби б він і в дійсності був по-між нами.

Давидів

Проблема української державности й ро- сійське видавництво «Єдинство» в Празі *)

Метод, яким ми користувалися для справедливої оцінки культурної цінности нації — який, на наше переконання, є єдино раціональним методом при аналогічних дослідях — приводить нас до таких висновків:

1. Виходячи з засади текучости історичного процесу, треба вважати нелогічними категоричні висновки з приводу того процесу, який далеко ще незакінчений. Таким незакінченим процесом є процес національної диференціяції сучасного людства. По суті ж своїй ця диференціяція є логічним продовженням історичного процесу розвитку людства по шляху поступу. Це розуміє і проф. Біціль: коли пише: «Вслід за ерсі раскрѣпощенія личности наступила Ера емансипації народів» (стор. 19). Але його не задовольняє лише констатування цього факту. Як історик він вважає себе в праві не тільки «осмысливать» історичні факти, але й «оцѣни в а т ь и с у д и т ь н х». Поширивши ж це своє право і на факти ще не закінчені в процесі свого розвитку, шановний автор і не міг не прийти до

*) Див. «Тризуб» ч. ч. 41 (249) і 42 (250).

номілкового висновку, принаймні у відношенні до української нації та цінності її національної культури.

2. Жива українська нація в своєму змаганні до свого відродження ставить своїм завданням не лише стремління досягнути факту свого існування, як нації. Своє відродження вона ставить у тісний зв'язок і зі своєю історичною місією — ролі передового форпоста західно-європейської демократії в її змаганні зі східною деспотією.. Це сповніло українську націю ентузіазмом і напруженню її волю до остаточної перемоги.

3. Для найкращаго виконання цієї історичної місії українська нація повинна жити своїм самостійним і незалежним державно-політичним життям, яке створить і найкращі обставини для нормального в дальнішому розвитку національної культури, а значить і образного виявлення національної душі українського народу.

Як бачить, читач ми кардинально розходимося у своїх висновках з проф. Біцільлі і ні в якому разі не можемо прийняти його концепції «областичства» (регіоналізму), не зважаючи на його сміливе і таке незвичайне в устах росіянина твердження: «Росія будучаго — не «єдина-недільна-мая» Росія прошлаго, не псевдо-федерація псевдо-національних республік настоящего, а союз областей» (стор. 35).

І не можемо прийняти цієї концепції не через те тільки, що вона зовсім не оригінальна. Літ сорок тому назад український мислитель і публіцист проф. М. Драгоманов висовував цю концепцію державно-політичної реорганізації «єдиної-недільної Росії прошлаго»... Яка доля спіткала цей проєкт — проф. Біцільлі знає добре. Але невже він думав, що повогне висунення цього проєкту російським професором здобудеться на кращій наслідок?

Ми цього не думасмо. Навпаки, ми навіть певні, що концепція регіоналізму по відношенню до «єдиної-неподільної Росії» не тільки «прошлого, но і настоящего» є мертворожденною концепцією. Мертворожденність цієї концепції випливає з її внутрішньої суперечности, якої чи не добачав, чи не відчував проф. Біцільлі. Суперечність ця обумовлюється змішуванням двох моментів при її конструкції: моменту політики і моменту культури, які по суті своїй цілком ріжні.

Подивимося в якому напрямкові іде розвиток сучасного людства.

Поруч з національною диференціацією іде великий процес об'єднання людства у великі державно-політичні комплекси. Процес цей відбувається по ріжному. Сполучені Штати Півн. Америки, як в казані, перетоплюють в собі ріжно-національні елементи, створюючи нову націю, найхарактернішою ознакою якої є творчість в сфері цивілізації, а не культури в розумінню проф. Біцільлі.

Англія — конгломерат найріжнородніших націй, які міцно держаться довкола свого центру — Бритійських островів — створюючи могутню державно-політичну організацію, що чуйно реагує на кожну спробу підкопатися під нормальний розвиток сучасної культури, в створенню якої Англія приймала і приймає найактивнішу участь.

Нарешті Західна Європа у вужчому розумінню цього слова заходжується коло здійснення великого завдання — створення великого державно-політичного об'єднання и то у вигляді Пан-Європи, чи то в якому иншому, що буде визначений за найвідповідніший.

Чи дивно, що і росіяне, які на протязі довгих літ організували державу, що займала $\frac{1}{6}$ частину сухої поверхні землі, так само мріють про задержання своєї величі, як противаги світовим колосам?

Звичайно, нічого дивного немає.

Але коли ми придивимось до того внутрішнього змісту, який характерний для кожного з цих колосів, коли ми вдумасмося в ті методи, якими користуються для їх створення, то не можемо не побачити колосальної ріжноти між «єдиною і неподільною» Росією, в якій би формі вона не хотіла б продовжувати своє існування і політикою інших колосів.

В той час, коли Сполучені Штати Півн. Америки — власична країна

свободи волі поодинокій людині; коли Англія — країна зразкової політичної демократії; коли творці Пан-Європи виходять з великого завдання створити найдосконаліші умови для господарського і культурного розвитку народів Європи, визнаючи їх культурно-національну рівноцінність; Росія — це класична країна сухого догматизму, державницької самозарозумілості, культурного еkleктизму та політичного деспотизму.

Не дурно ж проф. Біціллі, для ілюстрації своєї тези про абсолютну культурну цінність сучасних великих націй, оперує прикладами з культурного життя яких угодно народів, лише не прикладами з культурної історії народу московського. Воно й не дивно, бо народ російський не мав ще сприятливих умов для того, щоб виявити свою душу, щоб створити оригінальну культуру. По компетентній заяві проф. Біціллі: «общерусская культура — (але не культура руссако народа) — была связана с общерусской государственностью; она была культурой носителей и деятелей (підкр. моє М. Л.) этой государственности» (стор. 36). А ми знаємо, що серед цих діячів не бракувало таких імен, як Касо, Штюрмер, Шварц, фон-Плесе і інші... чи дивно ж після цього, що її не прийняв і московський народ, , як про те ми говорили вище.

Таким є той культурний зміст, яким глибоко одрізняється Росія, що намагається формально наподіблювати інший культурний світ.

Але ця різниця поширюється ще й на методи, якими користуються творці державно-політичних козосів. Цих методів два: — примус, що походить з політики нехтування і упослідження свого контрагента, і добровільна згода, що базується на пошанівку і визнання рівноцінності цього контрагента. Яких наслідків досягається при застосуванні цих методів, добре знає і проф. Біціллі. Він знає, що коли політика Англії по відношенню до Спол. Штатів Півн. Америки у XVIII в. привела до цілковитого відділення останніх від своєї метрополії, хоч єдність цих народів не доводилось уgruntовувати такими аргументами, якими доводять єдність «руссако народа» пп. кн. Волконські і Лаппо. Він тако ж знає, що «послѣ отдѣленія (Спол. Штатів Пів. Америки, вопреки опасеніям англичан, торговля Англіи с ея бывшими колоніями не прекратилась, а, напротив, усилилась»... тому що... «экономическія и культурныя связи колоній с Англіей были слишком сильны». Знає також проф. Біціллі, що зміною своєї політики по відношенню до колоній «Англія спасла свою імперію XIX-XХ столѣтій». Але це все сталося в наслідок додержання методи добровільної згоди і раціональних уступок по відношенню до своїх формально складових частин своєї держави, зроблених своєчасно.

Але не може не знати проф. Біціллі і тих наслідків, яких досягається при створенні великих державно-політичних чи навіть класово-професійних організацій по методу примусу.

Що сталося з Пан-Європою Наполеона, який захотів збудувати її за допомогою військової сили? — Вона пробудила національну свідомість підбитих народів і з того часу проблема національного самоозначення стає одною з найпекучіших проблем, над якою ломають голови найкращі представники людської думки.

Що сталося з прекрасною формулою Маркса — «пролетарі всіх країн, об'єднуються» — коли її безапеляційно хотіли прищепити свідомості всіх працюючих за допомогою інтернаціональної організації соціал-демократії. З'явилися національні соціал-демократії, які не завагалися підняти свої руки за військові бюджети Вільгельма II, хоч вони і були призначені на знищення пролетарів цілого світу.

Що сталося в наслідок безглузлого централізму російського царату в минулому і червоної диктатури в сучасному: — Сепаратизм в надрах «єдиного руссако народа» (за царату) перетворився в національні ухили за червоної диктатури («єдиного соціалістического государства»), і як перший, так і другі «існують і — головне — ростуть» по компетентному признанню самого Сталіна.

Всього цього не може не знати проф. Біціллі. Але не зважаючи на це,

він все ж таки не хоче одмовитися од будови «єдиної і неподільної» по методу примусу. Він не відчуває того, в яке смішне положення ставить він свій проєкт режіоналістичного об'єднання Росії після того, коли вона і фактично, і юридично і психологічно роспалася на цілком самостійні національно-політичні організації, які навіть під большевицьким терором не залишають думки про своє національно-державне викінчення.

Якою смішною і іраціональною здавалась би тепер пропозиція Англії на адресу Спол. Штатів Півн. Америки вернутися в стан перед відділенням з тим, щоб мати змогу користуватися всіма благами англійської домінії... А що ж іншого, як не це пропонує проф. Біццеллі всім народам б. Росії, з тою тільки різницею, що їх положення в складі режіоналістичної Росії буде далеко відмінніше від положення домінії в режіоналістичній Англії. Про це подбють Кирили, Дани, Мілюкові, Керенські..., що мають більше шансів стати носіями і творцями «русской государственности», аніж культурні Біццеллі...

І ми не знаємо, а тому не можемо не зробити єдино правдивого висновку з положення, висунутого проф. Біццеллі. «Русская нация — пишет він — строилась сверху, подобно римской» (стор. 36) отже і доля її з неминучістю стала долею цієї останньої... З народів, що входили в склад римської держави (діячі якої мабуть так само говорили про «общерусскую» націю, як росіяне говорять про націю «общерусскую») витворились поодинокі самостійні нації, які не могли бути перетоплені в одну істину на підставі культури, створеної носіями і діячами римської державності. Так само роспалася і б. Росія зі своєю «общерусской» культурою, яка «была связана с общерусской государственностью» і була «культурой носителей и деятелей этой государственности». На місці її повстали нові національні колективи, зі своєю оригінальною щиронародною культурою. Перспектива вільної і самостійної праці над розвитком своєї культури під захистом власної і незалежної державно-національної організації сповняє їх ентузіазмом. І всякі заклики повернутися в лono «єдиної і неподільної», хоч би і режіоналістичної Росії видаються їм закликком сліпого втрачання до своїх поведирів, залишитися при ньому, бо, мовляв, вони втрачають реальну можливість харчуватися об'їдками, які він добуває своїм ремеслом і наражають себе на різні небезпеки при будові свого, хоч виразно поки-що не окресленого, але самостійного господарства.

Таким чином проф. Біццеллі велику проблему загально-культурного розвитку людства зводить до політичної проблеми, що має задовольнити егоїстичні потреби російського народу. Замість того, щоби скерувати творчий геній цього народу на розробку своєї власної щиронародної культури на базі тих сприятливих об'єктивних обставин, які заложені в природних багатствах російської території, він закликає на шлях непевного російського імперіалізму, що несе з собою національно-культурне приниження і економічний визиск підбитих народів. Він, як ремісник, закликає творити «полезный предмет», що допоміг і надалі культивувати «общерусскую культуру — культуру носителей и деятелей общерусской государственности»... Його не вабить прекрасний порив молоді нації, що може виділяти зі свого середовища Масариків, Штефаніків, Швєгл, Радічів, Пилсудських... Подібних діячів не може не виділити кожна нація, що змагає до державної незалежності, але їх проф. Біццеллі вже наперед призраливо називає «гимназическими учителями и ротными командирами»... Йому, очевидно, більше імпонує «общерусская государственность» з її охранными відділами і хмарами «уездных исправников, губернаторов, полицмейстеров» — цими носіями і діячами «общерусской государственности», загально-культурне значіння яких полягає в здавленню національних проявів «областного сепаратизма». Ось правдивий зміст і загально-людське значіння тої «єдиної і неподільної» Росії, яка не може похвалитися нічим іншим, як своєю «общерусской государственностью», що забезпечувала творення «русской нации» по зразку нації римської.

Чи дивно як після цього, що «теоретичні Соединенных штатов Европы» Росію в своїй плані не включають» (стор. 34)... бо вони не можуть не знати того, що за прекрасними гороскопами освічених істориків переховується тій м і ж н а р о д н ь о г о ж а н д а р м а , що заховував теж саме серце і при властивій йому здібності подібно до хамелеона міняти своє зовнішнє забарвлення.

5.

Є ще один момент, якого не можна обійти мовчанням, переглядаючи писання, що виходять від маркою «Єдінства» (в Празі).

Всі ми є свідками того завзятого і упертого бою, який проводиться зараз між двома концепціями людської культури. З одного боку культура, що корінням своїм має прекрасну ідею політичної і господарської демократії та репрезентована культурним західно-європейським світом, і з другого — «культура», що її намагаються протиставити сучасні творці небесного раю на землі — комуністичні олігархи. Розподіл сил воюючих сил за ту чи іншу концепцію культури далеко не відповідає тим формальним державно-політичним кордонам, які відділяють західну Європу від сучасного СРСР.

Під цим взглядом лінія фронту сучасної боротьби дуже нагадує лінію фронту під час останньої війни світової.

Для переможних союзників багато ф о р м а л ь н и х ворогів по той бік фронту, але зручно поведеною пропагандою своїх великих принципів боротьби, вони зуміли викликати ентузіастичний настрій не тільки у не-німецьких народів, що волею долі примушені були боротися за чужі їм ідеали та нереальні для них інтереси, а й серед самих німців викликали ревізіоністську течію по відношенню до своїх формальних провідників, що уважали себе речниками великого Бога, який поставив їх на сторожі загально-німецьких інтересів.

І ця пропаганда дала блискучі наслідки.

Ніхто не буде заперечувати, що метод пропаганди широко застосовується і російською емігранцією, що уважається складовим чинником в боротьбі проти червоної інквізиції, конкретним виявом якої є найжорстокіша деспотія диктаторного режиму.

Для успішної боротьби з цим режимом і перемоги над ним треба шукати надійних спільників серед ф о р м а л ь н и х ворогів, що перебувають по той бік фронту. Такими спільниками можуть бути всі ті народи, що і під режимом диктатури, складаючи свої голови, не перестають боротися за великий ідеал д е р ж а в н о ї с а м о с т і й н о с т і, що найкраще гарантує здійснення гасла сучасної доби — самовизначення народів.

Викликати ентузіастичний настрій серед цих народів і тим самим вишикувати їх в стрункі лави патхненних борців, об'єднаних спільною ідеєю в боротьбі за поширення і зміцнення випробованих форм справжньої демократії — це значить забезпечити собі перемогу над тиранічною олігархією і тим самим в коріні знищити примару війни, що з залізною необхідністю впливає з факту існування воєнного міжнародного інтернаціоналізму в комуністичному забарвленню.

Але чи можна досягти цього виходячи з передпослук, на яких стоїть російська еміграція, та ведучи пропаганду своїх ідей в такій формі, як то робить «Єдінство»?!

Звичайно, ні!

Для розумних росіян така пропаганда — це безцільна суперечка, повна внутрішніх протиріч, яких не може не помітити критично думуюча людина...

Для українців — це безсилна потуги задержати нормальний розвиток життя сучасного суспільства...

Для борця за ідеали демократії — це зрадницька робота в користь свого супротивника, позиції якого лише зміцнюються тим, що тією модернізованою м і ж н а р о д н ь о г о ж а н д а р м а (регіоналістичної єдиної та неподільної) підживляється віра у велику ідею демократії серед тих, що завзято борються з її ворогами в рядах цих ворогів. А при таких умовах пропагандистична робота «Єдінства» перетворюється у свою протилежність.

І шкода тих наївновіруючих, що зі свого «і ж д е в е н с ь к о г о» пайка відривають по 100 кч. на пай в-ва «Єдінство» в довній вірі, що і вони, — подібно тій бабусі, що докинула й свою в'язку дров у костер, на якому налили Гуса, роблять велике діло нищення зловредного сепаратизму, що загрожує процесові відновлення «єдиної і неподільної», яку й вони під впливом публіцистів з-під прапору «Єдінство» утотожнюють з великим процесом культурного розвитку цілого людства.

М. Литвицький.

Що вони самі кажуть?

Ніде так добре не вирішено національне питання, як у країні совітів. Це ж повинно бути всім відомо, а хто цього ще не знає, пай візьме першу лінію совітську газету й там майже в кожній статті це наведено чорними літерами на білому папері. Майже в кожній статті там пишуть, що совіти провадять правильну ленінську національну політику, що совіти енергійно борються з великодержавним російським шовінізмом.

Чого ж ви ще хочете, коли навіть назву російська комуністична партія РКП замінено на назву всесоюзна комуністична партія — ВКП, коли весь конгломерат совітів зветься союзом соціалістичних совітських республік, хай ніхто й не думас навіть за великодержавність Росії, росіян, російської комуністичної партії: всесоюзна комуністична партія — ВКП, куди входять комуністичні партії окремих національних республік — комуністична партія України, комуністична партія Білоруси і т. д.

Правда, тут може виникнути у якої-небудь наївної людини питання: отже існує й комуністична партія Росії, однієї з паритетних національних республік? Ні, комуністичної партії Росії немає, її замінює ВКП, але це ж такі дрібниці, на які не варто звертати уваги.

Союз соціалістичних совітських республік, куди цілком на паритетних підставах входять окремі національні совітські соціалістичні республіки, навіть з правом на відокремлення, яко рівноправний член до цього союзу входить і самостійна й незалежна пролетарська Українська соціалістична совітська республіка, яку утворили робітники й селяне України, — так на весні 1930 року захоплено казав секретар ЦК КПБУ Любченко на процесі СВУ, вживаючи всіх заходів, щоб довести угрі et orbi, що Україна не є якесь там колонія Росії, як сичать закордонні жовтоблакитники, а дійсно користується всіма своїми правами, передбаченими в конституції ССРСР і жадного визволення не потребує.

Щоб перевірити ці твердження Любченка, не будемо користатися ані з закордонної преси, ані з багатих на факти оповідаць емігрантів та біженців з Великої України, а обмежимося виключно совітською українською пресою за часів XI з'їзду КПБУ та XVI з'їзду ВКПб, де зміщено доповіді й програмові промови відатних комуністичних діячів. Не треба забувати, що ніде немає такої суворої попередньої цензури періодичної преси, як в союзі соціалістичних совітських республік. Кожен відповідальний партійний робітник виглошує промову, яку раніше розглянув і затвердив, а люди і цілком склав відповідний партійний орган. Цього замало, стенограму цієї промови знову розглядає і виправляє партійний орган; при чому, коли матеріал цей йде для оголошення в періодичній пресі, його знову відповідно виправляє партійна цензура. І надзвичайно уважно, надзвичайно обережено стежать газетні коректори за текстом промови, щоб не трапилось якогось небудь викривлення, якої небудь помилки. 1929 року в надрукованій в газеті «Киевский Пролетарий» одній промові Сталіна його прізвище в одному місці через зміну де-яких літер зробилося досить нечитальним і навіть нецензурним. У який це спосіб трапилось, чи було це зроблено навмисне і хто саме зроби, чи було це випадково (статтю

набиралося руками) й коректори не доглядели, встановити не пощастило, але ППУ заарештувало і наборщиків (до речі партійців), і коректорів, і випускового газети. Проседали ці останні шось із 7 місяців у Бупр'ї до суду. Суд їх, правда, виправдав, але посади вони свої втратили. Це свідчить про те, що в газеті ніщо не може бути надруковано не так, як того бажають партійні органи.

Отже, що саме каже совітська українська преса про рівноправність УССР в союзі таких же республік? Розпочнемо з низів, з периферії, при чому попереджуємо, що це матеріал взятий лише з трьох чисел газет.

Представник Одеси заявляє: одеські залізничні майстерні, що перебувають під проводом НКШ у Москві, значно підупали і одеські комуністи ставлять питання про передачу цих майстерень з-під відання московського центру до місцевого керівництва, шівтора року ідуть розмови з цього приводу, а віз і досі там («Робітнича Газета» ч. 132).

Представник Зінов'ївського каже: намічено збудувати заліз шце Зінов'ївське-Бобринська, є постанова ЦК, є постанова Раднаркому, але в центрі (тоб-то в Москві) затримують це (там же).

Представник Луганська каже: машинопостачання для Донбасу йде мляво, житлове будівництво є також вузьке місце кам'яно-вугільної промисловости (там же).

Представник ВУК'у металістів каже, що за п'ятирічним планом намічено турбодинами будувати не тільки в Ленінграді, але й в Харькові; в Ленінграді їх будують, а в Харькові чомусь ні (там же).

Представник Києва, секретарь кнївського окрпарткому Чернявський каже, що існують теорії ніби-то тепер треба основний удар спрямувати не на великодержавний шовінізм, а на український, бо український шовінізм це ніби-то правий ухил, а велико державний російський ухил це ніби-то лівий ухил; каже він, що справу СВУ тлумачили, як поразку партії що-до української інтелігенції. І ще каже він, що цукрова промисловість зосереджена на Укрїні, а Союзцукор чомусь у Москві, що ЦК партії виходив завжди з потреби наблизити керівні промислові організації до виробництва, а водночас науково-дослідчий інститут цукрової промисловости намагаються перевести до Москви, хоч 80% цукрової промисловости знаходяться на Укрїні (там же).

Це те, що вирвалося у комуністичного діяча, що проскочило на газетні шпальти, мінуючи всякі пензури. Ну, а як би почати розшифрувати ці скупі офіційні рядки, читати по-між ними, то що можна б прочитати, не то що вже до українського шовінізму, але до українського питання взагалі?

Але ми на це спокусимся і будемо цитувати лише совітську пресу.

Останнього часу на Укрїні, як відомо, виникла гостра потреба вищукати нові джерела постачання жирів і ось вирішено замінити тваринницькі жири доброякісними сурогатами, а саме маргарином, що зовнішнім виглядом та смаком дуже нагадує коров'яче масло. І Наркомторговлі рішив протягом найближчих років збудувати на Укрїні 5 маргаринових заводів, що вироблятимуть 15 тисяч тон маргарину що року» (там же).

Отже не дивлючися на, порівнюючи, швидке виконання знаменитої п'ятилітки, коли Укрїна що-до сільського господарства має наздогнати і перегнати всі капіталістичні країни, намічається будувати маргаринові заводи, що коли ще даватимуть свою продукцію, але ті маргаринові заводи намічають будувати лише на Укрїні; очевидячки РСФСР, що користується з укрїнських жирів, не має потреби в маргарині, їй вистарчить і тваринницьких жирів, що надходитимуть з Укрїни; ну, а самостійна Укрїна, постачивши братерській республіці та на експорт усе масло, всі тваринницькі товщі, що їх пощастить зібрати у себе, буде задоволена і з маргарину.

Читаємо ми далі, що ліквідовано вже на Укрїні Укрїнбанк, але Всекобанк (всесоюзний кооперативний банк) в Москві залишено.

З доповіді Картвелішвілі, секретаря ЦК КПБУ довідуємося, що проведено реформу ВИШ'ів на Укрїні, інститути й техникуми передано у видаг-

- ня тим організаціям, яким потрібні відповідні кадри, отже українські інститути і технікуми фактично з відання Укрнаркомос'а передано відповідним всесоюзним від тепер об'єднанням, тоб-то українську вищу школу передано в відання Москви. Далі.

На XI з'їзді КПБУ Скрипник, наркомосвіти УССР, старий большевик, кажучи за розгортання промисловости рудної, металевої, цукрової то-що — в нових районах Уралу, Сибіру, за те, що коли б на з'їзді роздався голос про залишення України й надалі єдиним центром вугілля, металу, цукру, то це б було виявлення українського націоналізму на економічному терені, очевидячки, примушений обставинами все таки визнати, «що повинен бути плановий одномірний розвиток і піднесення всіх економічних районів нашого союзу, піднесення економічного добробуту й стану всієї країни. Не замість Донбасу, Кузбас і Урал, не замість української металургії там треба будувати нові заводи то-що, але разом з ними, поруч з ними, водночас з ними, не віднімаючи від промисловости України, що й тепер ще довго буде основною базою, а відповідним перерозділом коштів підносячи економічний добробут Донбасу і цілої України» (там же).

Отже, як що кричати з цього приводу на партійному з'їзді примушений такий старий чекіст, як Скрипник, то очевидно загроза «економічному добробуту Донбасу і цілої України», загроза з Москви помічається чимала.

Надзвичайно цікаве майже кожне слово в наступних абзацах з його промови, які вважаємо за краще цитувати дослівно:

«Централізація керівництва (ось тобі й самостійність!), якої вимагає єдиний план соціалістичної перебудови, ніяк не може й не мусить привести до знищення основної лінії що-до забезпечення національних потреб наших народів. За останніх років ми мали такі прояви, якось, наприклад, тези виставлені в комакадемії в Москві, в минулому році, буцім права нації на самоозначення аж до відділення ніби-то мали теоретичне значіння лише до жовтневої революції, а тепер буцім-то це стало контр-революційним. Ця проповідь зустріла (де?) лише підтримку і жадних заперечень».

І далі:

«Ми маємо, наприклад, такі заяви, що національне питання, національна проблема губить своє значіння за часів соціалістичної перебудови. Мовляв, переводиться соціалістична реконструкція нашої країни, соціалістична перебудова нашої країни, що призводить до концентрації всього господарства й тому національне питання себе відживає, встас питання про побудову нової, не національної, якоїсь наднаціональної, безнаціональної культури».

Який же висновок зо всього цього пропонує робити Скрипник?

«Треба поставити питання перед ЦК ВКПІ про те, щоб засудити, перепороти ці тенденції».

Отже цих питань перед ЦК ВКПб ще не ставили, отже саме ЦК ВКПІ досі на такі тенденції уваги не звертав, не знаходив в них нічого загрозового, не вважав за потрібне засуджувати такі тенденції. І як що, повторюємо, старий партієць-комуніст, не дивлячися на партійну дисципліну, дозволяє собі на партійному з'їзді казати такі речі, як що єдиний вихід, на його думку, це звернутися до ЦК ВКП, то можна уявити, що є в дійсності, що можна прочитати по-між цими рядками і в який спосіб «централізація роботи в союзному масштабі» загрожув національному питанню, національній культурі і в першу чергу, зрозуміло, українській, що її так зоологічно ненавидить і ненавиділа Москва всіх напрямків від імператорського до совітського.

Прем'єр міністр ніби-то самостійної УССР Чубар у своїй промові на тому ж з'їзді КПБУ, між иншим, зазначає що-до реорганізації управління промисловістю, тоб-то, властиво кажучи, що-до передачі управління промисловістю на Україні від українських до московських центрів.

«У цій галузі в нас роблять дуже багато дурниць, розвивається дуже багато небезпечних тенденцій. Апарати утворюваних всесоюзних об'єднань, що виростають, як гриби після дощу, хотять взяти до своїх рук

функції безпосереднього управління. Тому, що вони підбивають що раз більше і більше підприємства, то утворюється пряма загроза, що керівники об'єднань будуть увесь час битися з місцями, замість виконувати свої прямі обов'язки».

А далі ще цікавіше:

«Я маю тут на увазі керівника одного всесоюзного об'єднання, який в адміністративному запалі, не розуміючи ролі місцевих органів, ставить питання приміром так: «або я керую будівництвом, або ж політбюро її уряд України».

Це дослівно! Очевидно, мимоволі проговорився голова кабінету на Україні, поставивши політбюро КПБУ та уряд «самостійної» України на маленьке місце лише «місцевих органів». Уряд УССР є лише «місцевий орган», ось і «самостійність»!

А надалі промовець ще навіть перепрошує зазначеного в промові керівника з метрополії.

«Ніби-то ЦК КПБУ та уряд України, — здивовано запитує він, — претендують керувати підприємствами «союзної промисловости» (читай українськими).

«Ми на це не претендуємо, — поспішає він додати й просить дозволу лише цікавитися тим, «що робиться на першому ліпшому підприємстві», дозволяючи собі радити всесоюзними об'єднаннями «спиратися на місцеві організації».

Ставлення взагалі Москви до самостійної УССР Чубар характеризує ще так: «ми на Україні збираємося цього 1930 року провести набір 55.000 студентів, але плани, що їх тепер опрацьовують у Держплані Союзу, не передбачають відповідного збільшення асигнувань. Через це перспективи на задовільне розв'язання зазначених завдань дуже неясні». Дозволено з України 35.000 осіб.

Далі промовляючи за утворення нової вугільно-металургічної бази, він боїться виявлення тенденції недооцінювання старої бази, то-бто України. «Уже луняють, — зазначає він, — де-не-де голоси, що ви, мовляв, у себе (на Україні) вичерпали все, а тепер від вас треба викачувати сили і кошти; ви вичерпали можливості своєї промисловости, ви вичерпали можливості розвитку сільського господарства. Тому що всю землю заорали, вам непотрібні трактори, вам непотрібне хемичне добриво і тому інше» (там же). Це ж не є слова якого-небудь там звичайнісенького громадянина УССР, що побоюється прочитаного в газетах, підслуханого в розмовах, політичних пліток. Ні, цього боїться, як не як, а голова Раднаркму УССР, відповідальний і впливовий комуніст, член політбюро КПБУ боїться цього, бо він своїм впливом, своїми промовами, своїми доказами не є спроміжний що-небудь зробити, є сили міцніші за нього, одного з найвідповідальних членів партії на Україні.

Далі, на цьому ж XI з'їзді КПБУ представник москвовського центру Розенгольц доповідав про роботу Центральної Контрольної комісії ВКПІ та Робітничо-Селянської Інспекції і ось підчас обговорення цієї доповіді сам президент «самостійної» української республіки Петровський примушений взяти голос, щоб спростувати де-які «неув'язки» в промові представника Москви, теж з приводу організації нової металургічної і машинобудівельної бази на Уралі. Петровський примушений, як доказ, використовувати свій авторитет, примушений спосилатися на себе самого, як свідка.

«Я був присутній, каже він, коли це питання розв'язувалося в ЦК партії і в тій формулювці, у тому напрямку, що його подав тут п. Розенгольц, ухвал ЦК не було. Нова металургічна база має розвиватися не за рахунок України, як зазначав Розенгольц, а щоб допомогти українській базі».

Але ж Розенгольц мав якісь підстави, щоб, як представник ЦК партії, казати те, а не те, мав якісь директиви, бо промовляв він не від себе, не як окремий промовець, а промовляв від імені ЦК партії. І розвиватиметься нова металургічна база очевидно за тими директивами, що їх мав Розен-

Гольц, а всеукраїнськомu старості і іншим доведеться мовчати, боючися, щоб не пришили їм якого небудь ухилу.

Здається, все вищенаведене досить красномовне. А ось наприкінці декільки слів з промови на XVI з'їзді ВКП самого Сталіна. У політичному звіті ЦК XVI з'їздові ВКП генеральний секретар ЦК партії Сталін, говорючи за загострення суперечностей капіталізму, за події в Китаї, зазначає: «Треба вважати за остаточно провалену брехливу версію про те, що працівники російських (підкреслення наше. Гл. Л.) посольств в Китаї — є винуватці порушення «миру й спокою» в Китаї. Російських (підкреслення наше. Гл. Л.) посольств давно вже немає ні в Південному, ні в Середньому Китаї, за те є англійські, японські, американські і всякі інші посольства. Російських (підкреслення наше. Гл. Л.) посольств давно вже немає ні в Південному, ні в Середньому Китаї, зате є німецькі, англійські, японські військові радники при китайських генералах, що воюють. Російських посольств давно вже нема там, але зате є англійські, американські, німецькі, чехословацькі і всякі інші гармати, рушниці, аероплани, танки, отруйні гази. Виходить досить пікантна картина «цивілізаторської» роботи капіталістичних держав, невідомо тільки при чому тут російські більшовики» («Ком.» ч. 175).

Це не є вміщене в якій небудь газеті інтерв'ю, що його записав той або інший не досить відповідальний кореспондент, це є речення з політичної промови червоного диктатора, що старанно стенографувалося, перевірялося, проглядалося, що вміщено на шпальтах органа ЦК КПБУ і яким небудь помилкам місця тут не може бути. А як що тут немає ані помилки, ні виправлення, то що є? Виходить, користуючися з Сталінського виразу, досить пікантна картина, що совітський самодержець, до кожного слова якого побожно прислухається вся партія, в кожному виразі якого вбачають той або інший напрямок, той або інший відтінок совітської і комуністичної політики, він ігнорує такі розуміння, як «совітський», «союзний» що мали замінити старе розуміння «російського» і знову повертається до цієї старої назви, він каже не за «совітські», не за «союзні» посольства, а за посольства «російські», він каже не за союзних совітських більшовиків, а за більшовиків «російських», хоч на самому ділі здавалося, що Росія чи РСФСР є лише частина совітів, союзу самостійних республік.

Що ж сказати з цього приводу? Коментарі — зайві.

Пригадуються лише слова старообрядців, висланих колись за імператора Александра другого — «в новизні твоєї старина слышится».

І дійсно, у всіх цих ніби-то новинах, що позаведено там на терені колишньої Росії, старовину чуємо, попередню російську централізацію бачимо і такою жалюгідною здається ця легенда про якусь незалежність УССР, про її невідлеглисть од Росії то-що. З цими легендами de facto давно вже покінчено, але de jure за останніх часів ще зберігали якусь їхню подобизну. А тепер це все виведено на чисту воду. Немає навіть марґаринової незалежності України. Біла єдина неподільна Росія Миколи II-го ніби-то вмерла, розсипалася, але повстала червона єдина неподільна Росія Йосипа I-го.

Гл. Л.

3 Підкарпаття.

В той час коли життя всієї Європи било живим, могутнім потоком, одна країна випереджувала другу у своєму культурному розвоєві, коли засоби техніки сполучили майже весь світ в одно ціле та сприяли поступу духовного і матеріального життя навіть окраїнних держав, — в

той же час, в самому осередку Європи, залишилась країна, яка мов та царівна заснула на цілі століття твердим сном і тільки тепер розплющує очі. Країна та Підкарпатська Русь.

Влаштовуючи своє власне життя, захопила Чехо-Словацька республік своїм рухом і сонне Підкарпаття. Правда, не обійшлося без прикрих і часом дуже болючих помилок.

Найболючіше відбилосся на життю Підкарпаття чеське москвофільство, наслідком якого більшість підкарпатських шкіл опинилася в руках москалів емігрантів. Не мало зла наробили і ті урядовці, чехи, що поодержували на Підкарпаттю визначні адміністративні посади. На жаль, це був здебільшого той елемент, який через свою нездібність, чи з інших причин не знаходив собі примінення у себе дома. Тай тяжко було чужинцеві зрозуміти і пристосуватись до примітивних форм життя чужого йому народу, тяжко було у тому забитому, сірому «Іванові» відчутти хоч і дику, але ширю дитячу душу.

Навіть українця, який ще років п'ять тому приїздив на Підкарпаття, вражало те примітивне життя. Боляче було дивитись на бідного, ледве одягненого долинянина, що животіє на кукурудзі та картоплі у «курній» хаті з маленькими віконечками. Гірський підкарпатянин — гуцул значно ріднитись од долинянина і одягом, і способом мешкання, і гордістю поведінки.

Неосвіченість, примітивність вірувань, понять і звичаїв могли часом привести до розпаду. Дитині до трьох років, через бабські забобони, не миють голови і вона вривається струпом. Хору на віспу однорічну дитину змазують тою мастю, що дає ветеринар для кози. Жінку в останньому ступені сухот поють нашатирем. Ще й досі існує звичай «дзвонити на хмару». Для того на церковній дзвінці привіщують спеціальний дзвін, у який починають дзвонити як тільки надходить громова хмара, і дзвонять, аж поки вона не розійдеться, хоч би то була і ціла доба.

Страшний ворог людства — горілка і тут робить своє діло. Але ще страшніше те, що чистий спирт і спиртні напої дуже дорогі, а натомість сусідня Румунія дешево постачає через пачкарів денатурат, або як там звуть «шіндру» і люде п'ють його і мають всі від того наслідки.

Московська школа з чужим учителем не могла допомогти культурному розвитку. Та ось потроху починає прориватись струмок національної свідомости. Прокидається і береться до роботи гечисленна місцева інтелігенція, пробірається туди потрохи і українські емігранти і, не дивлячись на московське засилля та перешкоди, починають робити свою роботу, яка знаходить особливо гарячий відгук у шкільної молоді. «Просвіти», «Пласт», а поруч з ними хори і аматорські гуртки роблять своє діло. Молодь гаряче підхоплює усе своє, рідне, близьке їм і зрозуміле.

За яких два-три роки Підкарпаття не можна пізнати, настільки духовний розвиток його пішов вперед. З'їзд підкарпатської молоді, що відбувся в 1929 році, був справжнім громом з чистого неба для ворогів національного відродження. На цьому з'їзді численна молодь в рішучий спосіб заявила про свою національну українську приналежність, постановила домагатись української школи, правопису та инше.

Учительський з'їзд, на якому майже половина учителів піднесла голос за навчання рідною мовою, а не чужою московською і в знак протесту проти московської мови у школах покинула залю з'їзду і перейшла в помещання Ужгородської Просвіти, де і продовжувала свої наради, сьогодні чне святкування десятиріччя «Просвіт», яке в багатьох місцях перетворилось в справжні національні демонстрації — все це не аби які здобутки за порівнюючи короткий час пробудження.

Досить переглянути часопис для молоді «Пчілку», який почав своє існування, як додаток для дітей молодшого віку, при бджолярському часопису, і де спочатку містилися лише маленькі оповідання з життя бджіл, а

зараз перетворився він протягом 6-7 рр. у змістовний, серйозний журнал для молоді, що не зробив би сорому і країні з старшою культурою, як Підкарпаття.

Переходить Підкарпаття і до загального українського правопису. Попит на українську книжку збільшується з кожним днем і вже й зараз досягає поважних розмірів.

Сміливіше і енергійніше ведуть свою справу і підкарпатські депутати до чеського парламенту, нагадуючи при кожній нагоді і домагаючись належної їм по конституції автономії.

На жаль, економічне життя розвивається дуже повільно. Ще й досі майже вся торгівля в жидівських руках, бо Підкарпаття — це справжнє «жидівське царство». Своім виглядом у довгих «лапсердаках», у «патинках» з білими панчохами, з довгими кучерявими пейсами, з усіма своїми звичаями, які вони зберігають дуже старанно, — жиди надають Підкарпаттю дійсно середньовічного вигляду. І хоч і зустрічаються і жиди-селяни, але всеж головне їх заняття торгівля.

Кооперативний рух на Підкарпаттю розвинений дуже слабо. Спосіб господарювання ще й досі недалеко посунувся від середньовічного. Мало в цьому відношенні вносять руху і чехи, які цікавляться головним чином підкарпатськими пралісами, що дають їм величезні прибутки. Але господарювання в лісах провадиться в чисто рабівницький спосіб. Ліси вирубуються, дерево вивозиться і на тім і кінчається, а підкарпатські ліси — це справжня скарбниця краю, яка може бути невичерпаним джерелом економічного добробуту всього підкарпатського люду.

Змінилося відношення до підкарпатської справи і у самих чехів. Падає, правда дуже поволі, москвофільство. Здається, чехи нарешті починають розуміти, що в українцях вони мають ширіших приятелів, які шанують і поважають їх, не так, як російські емігранти, які дійшли до такого абсурду, що дивуються, що вони вже стільки років в Чехії, а чехи щеї досі не навчилися говорити по московському.

На жаль, одначе москвофільство має дуже глибоке коріння і так відразу воно цілком не занепаде.

На одному з свят «Просвіт» молоденький, талановитий промовець (14 років) сказав, що найлютіші вороги Підкарпаття це москалі і мад'яре. І довог вони мабуть робитимуть зло підкарпатському людові.

Небезпечні вони і для самих чехів. Мад'яре всіма силами стараються повернути собі Підкарпаття назад і мають велику допомогу у цьому з боку помад'ярщеної від давна місцевої інтелігенції. Москалі теж крім зла на Підкарпаттю не можуть зробити чехам нічого. Народові вони чужі, приймає їх він, як ворогів, і наставляючи їх, чехи обурюють тим проти себе свідоме населення. Цього не можуть не бачити бодай провідники чеські, а тому мусять приміноватися до нових обставин і все виразніше і виразніше чуються голоси про потребу дати Підкарпаттю автономію. А оце недавно у чеському парламенті почувлася нарешті і виразна, авторитетна заява міністра закордонних справ Бенеша, який підніс свій голос за те, що сучасний уряд мусить нарешті розв'язати питання підкарпатської автономії.

Будемо сподіватись, що слова його перейдуть у діло. Мимо волі пригадується невеличка пригода на підкарпатському перевозі через Тису.

Набралось вже чимало на паромі і вже хотіли одпихатись од берега, коли це із за верболозів виїхав віз запряжений ослом (ці звірята дуже на Підкарпаттю росповсюджені). Дядько підсцьобував осла батоном, але тому не хотілось поспішати. Люде на паромі починали нетерпеливитись і погукувати, та то теж не дуже впливало на ослика. Не старий ще поромщик підвів на громаду веселі, розумні, насмішкуваті очі тай промовив: «Таж чого ви, люде, добрі, поспішаєте — тож іде Підкарпатська автономія».

К. Харитон.

Українська театральна справа в Білгороді.

(Лист із Югославії).

Відколи почало розбуджуватися і організуватися у столиці Югославії — Білгороді — українське життя, впливала наверх і українська театральна справа, бо аматорські вистави були дуже поширеними у нас на Україні ще до революції і відігравали значну роль у національному усвідомлюванні мас, а на еміграції українські театральні вистави крім цього дають хоч на час ілюзію чи живий спогад про далекий повоєнний рідний край. Особливо в Югославії, де велика кількість емігрантів є територіально українська, але національно не свідомі, хоч інстинктивно нахилена до свого рідного, театральна справа в тутешніх організаціях займала значне місце.

Розпочалися вистави у Білгороді ще перед кількома роками з скромних початків, з спроби організувати тутешніх аматорів і перший прилюдний виступ одбувся в 1927 році. Виставлено було «Просвітою» такі п'єси: «На перші гулі», «Кум мірошник» та влаштовано було концертний відділ. Далі йшли вже вистави серйознішого змісту, які давала «Просвіта», «Українська Драматична Група» та «Громада». В наслідок непорозумінь, які виникли в тутешньому українському життю, розбилися також і так невеликі тутешні театральні сили, почалася конкуренція та інтриги. Були, наприклад, випадки, коли одно товариство готувало якусь п'єсу, а друге, довідавшись про це, починало готувати ж і собі цю саму п'єсу, і поспішаючи, давало виставу, роблячи звичайно кривду цілій театральній справі, бо чужа публіка не звикла дуже розбиратися в тому, яка саме організація дає виставу, і для неї головним було те, що українська вистава пройшла эле у всіх відношеннях. Зрозуміло, що в останні часи публіка, яка спочатку так радо відвідувала українські вистави, перестала на них ходити і де-які добрі вистави проходили при майже порожній салі, приносячи товариству, яке їх упорядкувало, велику грошеву втрату.

Таке невідрадне становище примусило врешті глибше над цим задуматися та пошукати шляхів для порятунку. Після де-яких балачок та порозумінь склалася була ініціативна група, яка на день 28 вересня скликала нараду прихильників українського театального мистецтва. Не зважаючи на те, що з боку невеликої групи людей, які завжди баламутили тутешнє українське життя, було пущено недобросовісну агітацію, на нараду з'явилося багато людей, які відгукнулися на запрошення ініціативної групи. Після обговорення справи, було вибрано спеціальний комітет, котрому було доручено виробити статут нового товариства і виробити ці намітити програм діяльності. Як сам склад комітету, до якого увійшли чільніші люде від різних угруповань, які не тільки конкурували між собою, але себе самих поборювали, так і те, що справа з самого початку принципово була поставлена на ідейній серйозній ґрунт, мало свій добрий вплив, бо на перші організаційні збори, що відбулися 19 жовтня з'явилося більш ніж 70 осіб, які вписалися членами Українського Художне-Драматичного Товариства.

Після прийняття статута Т-ва та обговорення різних справ було обрано Управу та Ревізійну Комісію Т-ва в такому складі: п. п. інж. Баскевич (Голова), — Праведників (заст. голови), Зіверт (секретарь), Андрієвський (скарбник), Манґлер (режисер), Загребельний (диригент), Миколаєнко (адміністратор) та члени Нога, Бакуревич та проф. Петрович. Ревізійну комісію обрано з п. п. Яковенка, Карабана та Шербака. З огляду на особливі матеріальні і моральні заслуги перед українсько театальною справою у Білгороді збори одноголосно обрали І. Будза за почесного голову Т-ва.

Будемо сподіватися, що Т-ву вдасться побороти всі перешкоди на своє-

му шляху, а особливо ті, які будуть йому чинити де-які деструктивні елементи, які являються болячкою на тутешньому українському тілі, та що нове Т-во покладе справді міцні ідейні і художні підвалини під українську театральну справу в Югославії. Віримо також, що це Т-во спричиниться до спинення розбурханого ворожнечи між білгородськими українцями та більшість з них об'єднає в один гурт, бодай на театральному ґрунті.

В. А.

З життя й політики.

— Темпи розвалу. — В Донбасі. — Крах хлібозаготівель. — Брак готівки і мобілізація коштів людности. — Сталін і події в Східній Галичині.

Події на совітській Україні продовжують розвиватися все в тому самому напрямку. Численні звістки з усіх ділянок господарського фронту свідчать виразно і ясно про те, що розвал господарського життя невпинно продовжує йти вперед. Даремною була б спроба підрахувати повністю всі ті прориви в окремих галузях господарського життя, які щодня констатують совітська преса. Стоворюється ситуація, коли доводити факт розвалу, факт все зростаючої дезорганізації совітського життя вже стає зайвим. Перед обсерватором того, що відбувається тепер на совітській Україні, при цих умовах стає нове, більш складне завдання — завдання реєструвати і вияснити темпи того розвалу, який відбувається зараз. Безнадійним підприємством для совітської влади взагалі, а спеціально при пануванні теперішнього сталінського курсу, є повне припинення тих деструктивних процесів, які так виразно виявляються. Проте її теперішня горячкова діяльність може спричинитися або до певного звільнення темпів поступаючого розвалу, або навпаки в наслідок хаотичности, недоцільности і шкідливости окремих заходів до їх зросту і інтенсифікації. Проблема темпів — така модна в теперішній совітській пресі — хоч і в цілком відмінній постановці стає перед нами на перший план. Совітська преса, затуляючи очі на дійсність шукає в теперішній дійсності темпів зросту — ми як мусимо встановлювати темпи розвалу. Вчасність і необхідність цього підходу до совітського життя ще проте не означає, що будемо ми мати всі дані, необхідні для більше повного і докладного вияснення справи. Ми не один раз підкреслювали, що совітська преса, що-далі інтенсифікується сталінський режим, то все менш і менш відбиває вона совітську дійсність. Так само все більш і більш тенденційною стає совітська статистика, а дані з тих галузів, які найбільш могли би компромітувати совітську владу, просто перестають публікувати. При цих умовах спроба встановлення темпів розвалу може бути лише спробою, у висновках якої не все можна буде довести до кінця, не про все можна буде говорити з бажаною виразністю і категоричністю. Але й при цих умовах відмовлятися від переведення такої спроби не слід.

* * *

Виразне погіршення в совітському господарському життю починає датувати совітська преса з місяця липня, з часу закінчення XVI партійного з'їзду. Ми не можемо звичайно твердити, що різке погіршення в стані совітської економіки наступило власне з цього моменту; є дуже правдоподібним припущення, що в період підготовки до з'їзду і самого з'їзду совітська преса відповідно до наказу з гори умисне ухилялася від нотування таких звісток, які могли б захитати позиції Сталіна на з'їзді. В кожному

разі з липня аж по сьогоднішній день ціла совітська преса переповнена тривожними відомостями з усіх галузів господарського життя, які свідчать про все зростаючу катастрофічність ситуації.

З тих же часів датуються звістки про горячкову діяльність совітських чинників, скеровану на переборення труднощів.

Тепер після чотирьох місяців заходів совітської влади є вчасним спитатися над питанням, чи вдалося їй знизити темпи розвалу. Подивимося, що говорять факти.

Безумовно найбільш відповідальною ділянкою господарського фронту для совітської влади являється кам'яно-вугільна промисловість. При мінімальних запасах палива в промислових підприємствах і залізничних припинення в нормальних розмірах постачання кам'яного вугілля загрожує негайною катастрофою, повною атрофією всього господарського життя.

На поліпшення ситуації в Донбасі совітськими чинниками, особливо в останні два місяці, коли у них минув період розгубленості, було вжито колосальних зусиль. Можна сказати, що для цієї справи було мобілізовано все і вся. В повному розмірі було використано той репресивний апарат, яким володіє совітська влада. Проте всім цим заходам бракувало координованості і ясності поставлених завдань. До початку жовтня уважалося, що основною причиною зменшення здобичі в Донбасі є брак робочої сили. «Комуніст» у вступній статті з 9. IX ч. 249 виразно підкреслює «основне, чого потребує Донбас, — це робочої сили». На притягнення нових робітників вживалося максимальних зусиль, переводилися для поповнення робітничих кадрів численні мобілізації. Але після ревізорської поїздки Молотова в Донбас наприкінці вересня партія вирішила, що основним завданням для поліпшення становища в Донбасі мусить бути не так збільшення кількості робітників, як інтенсивне переведення механізації видобутку вугля. І через місяць той самий «Комуніст» вже констатує, що дотеперішню практику огульного надсилання робочої сили треба рішуче переглянути («Ком.» ч. 285 з 15. X).. Та установка роботи на поліпшення становища в Донбасі, в напрямі якої витрачалися зусилля на протязі трьох місяців визнається нецільною; за роботу починають братися з другого кінця. В результаті сильні небудь помітного перелому в становищі Донбасу не наступило. Правда, абсолютні розміри здобичі в жовтні наче трохи починають підвищуватися, але вони так само далекі від планових завдань, як розміри здобутку в серпні і в вересні. Коли за першу декаду в вересні було виконано план на 62,3% («Ком.» ч. 253 з 13. IX), то за першу половину жовтня програму виконано на 62,4% («Ком.» ч. 284 з 19. IX). Жовтнева програма видобутку вугля збудована так, що її збільшено для поповнення проривів попередніх місяців. Через те абсолютні цифри жовтневої здобичі є більші од вересневих. Але вони так само, як і вересневі далекі від виконання плану. Поповнити дефіцит, який ставля в результаті прориву, совітській владі, не зважаючи на колосальні зусилля, не вдається. Та й те абсолютне збільшення розмірів здобичі вугілля, яке мало місце в першій половині жовтня, здобуто в результаті такого колосального напруження сил, що вряд чи воно є тривалим. Таким чином при найбільш оптимістичній оцінці досягнень совітської влади в поліпшенню стану кам'яно-вугільної промисловості можна говорити, що найбільше, про звільнення темпів розвалу, але ні в якому разі про скількинебудь значне опанування ситуації. І це не зважаючи на те, що загроза, яка зв'язана з розвалом кам'яно-вугільної промисловості, для совітської влади цілком ясна.

* * *

Коли в обсягу промисловості найбільш важною ділянкою являється кам'яно-вугільна промисловість, то для заховання сталої рівноваги ці-

лої совітської економіки найбільш важку роль відіграють хлібозаготівлі. На початковій хлібній кампанії в липні «Комуніст» писав: «Минулого року цю роботу ми закінчили в головному до жовтневих свят, тому нема чого казати, що цього року ми повинні її закінчити раніше. Сподіватися, що ми швидче закінчимо хлібозаготівлі є всі підстави; по-перше тому, що головний товарний хліб дає соціалістичний сектор; по-друге, через те, що хлібозаготівню кампанію цього року ми починаємо багато краще підготовані, ніж минулого року» («Ком.» ч. 190 з 12. УІІ 1930 р.). Результати цих рожевих надій на практиці на 20 жовтня, отже за три тижні до жовтневих свят, виглядають так: на цей день річний план заготівель виконано на 54,3%, харчових культур на 58,1%. Колхозники виконали річний план на 53,3%, а індивідуальні господарства на 55,9%. Взятий темп хлібозаготівель не гарантує своєчасного виконання місячного жовтневого плану. За останні два п'ятиденники колгоспи в ряді районів почали відставати від індивідуальних господарств («Ком.» ч. 293 з 23. X). Знов такі сумні для соціалістичних результатів хлібозаготівель сталися не через те, що вони не усвідомлювали їхнього значіння, не уділяли їм належної уваги. І тут, як в обігу кам'яно-вугільної промисловості, утворилася ситуація, коли затрачені зусилля і енергія вже не дають сподіваного ефекту.

* * *

Степень руйни, в якій опинилося народне господарство, виразно характеризується все далі йдучим розвалом грошової системи і грошових оборотів. Сучасна ситуація в цій області ілюструє як розпачливою радіограмою голови совнаркому Чубаря до всіх райвиконкомів, з якою наводимо головніші уривки: «З декади на декаду катастрофічно занепадає робота в справі мобілізації коштів. Місцеві органи в цілому поставилися до цього основного завдання зі злочинною зневагою, не доцінивши значіння мобілізації коштів, що спрямована на забезпечення грішми найважливіших потреб хлібозаготівель, оплати за буряк, картоплю то-що... За першу декаду жовтня виявилися цілком незадовільні ганебні цифри виконання завдань що-до мобілізації коштів. Декадний план виконано тільки на 30%. Нема жадного податку, жадного виду надходжень, за яким на цей час не було б великого відставання. Крім того місцеві органи в багатьох районах брутально порушують фінансову дисципліну і не тільки не виконують завдань що-до мобілізації коштів, але й ті кошти, що надходять, сільради й райвиконкоми затримують у себе, утворюють потайні каси, роздають аванси та приховують гроші від установ Держбанку, яким вони повинні їх здавати... Райвиконкоми і міськради не спромоглися забезпечити виконання завдань що-до вилучення готівки з села. Всі райвиконкоми і міськради повинні налагодити що-денну приставку грошей з села до установ Держбанку, а де їх нема — райсільбанків» («Ком.» ч. 291 з 21. X).

Радиограма Чубаря говорить про стягання податків, але вона дає матеріал для значно ширших висновків. При майже цілковитій ліквідації приватного обороту, всі грошові розрахунки з зосередженими в державних установах, які черпають свої кошти з відділів Держбанку. Виявляється, що брак грошей є такий колосальний, що є необхідним запровадження такого екстреного засобу, як що-денна пересилка грошей з кожного села до відділів Держбанку, а можливості одержати потрібні гроші з Держбанку є такі малі, що місцеві установи приховують зібрані гроші у себе і улаштовують потайні каси. І це, не зважаючи на те, що робота друкарського станку йде без перерви і що кількість випущених в оборот наперевих грошей від довгого часу, щоб ще більше не знижувати вартість червінця, вже зовсім перестали оголошувати.

Катастрофічний брак готівки виявляється так само з другого розпорядження совітської влади — про випуск у вільний продаж цукру; ціль цього розпорядження, як свідчить голова ХУРК Тьомкін, — «як найтерміновіша мобілізація коштів людности» («Ком.» ч. 268 з 18. X). Цукор продається по 2 карб. 50 коп. кіло — в той час, як в 1927 р. — в часі більше мен-

ше кращих умов — середня річна ціна цукру в приватних крамницях була 77,6 коп. Проте перед крамницями стоять довгі черги. Співставлення цін 1927 і 1930 року дає повне уявлення про те, як катастрофічно упала тепер совітська валюта навіть у внутрішньому обороті. Свідчить воно про той розвал, який має місце в сучасній совітській господарці.

* * *

Слідкуючи за далішим розвитком тої кампанії, яку переводять більшовики з приводу подій в Східній Галичині треба сказати, що надано їй такий характер, при якому вона вряд чи може знайти відгук серед широких народніх мас. Фактичного матеріялу, який носить скільки небудь об'єктивний характер, совітська преса не подає. Змагається вона упевнити, що в цих подіях однаково винні як польський, так і український «фашизм». Величезна більшість винесених резолюцій протесту скерована в однаковій мірі, як проти польського, так і проти українського «фашизму» і «соціал-фашизму». Значна частина цих резолюцій — протестів містять в собі обіцянки протестуючих виконати промфінілан, оддати всі сили на виконання хлібозаготівель, п'ятилітки і їм подібних річей, які користуються аж надто малою популярністю серед широких мас. Завдяки цьому протестаційний рух звівся до чергової більшовицької кампанії урядового характеру. Сталін того капіталу, який він міг здобути на цій кампанії, очевидно не одержить.

В. С.

З міжнароднього життя.

— Комісія щодо обеззброєння. — Женевський протест проти більшовиків. — Парламентські вибори в Сполучених Штатах Північної Америки.

У Женеві розпочала свою працю підготовка комісія щодо загального обеззброєння. Комісія та, що про неї свого часу згадувалося на цьому місці, має свою довгу історію, зв'язану з самим початком існування Ліги Націй. Бо ж відомо, що члени Ліги взяли на себе задокументований обов'язок не тільки тримати більш-менш в обеззброєному стані всіх переможених за великої війни, але й самим обеззброїтися, — властиво, значно обмежити свою збройну поготовість. З тою метою кілька літ тому було скликано спеціальну конференцію, яка після довгої і гомінкої дебати, розійшлася, залишивши після себе згадану комісію, що мала виготовити для конференції проєкт відповідної конвенції її одночасно з тим — дипломатичним шляхом підготувати ґрунт, аби та конвенція була вже потім однодушно і урочисто підписана членами конференції.

Підготування те йшло, як мокре горить, тяглося довго, аж поки весною року 1927 комісія не опинилася перед фактом неможливости скласти який-будь проєкт, бо їй не пощастило замирити два цілком протилежні погляди — Франції та Англії — щодо морського та сухоподільного обеззброєння. Франція, яку тоді ще підтримувала Італія, стояла за обмеження загального тонажу воєнної флоти, залишаючи за державами право розподіляти той тонаж між окремими категоріями кораблів, як їй то вигідніше. Англія ж — навпаки, вимагала точного обмеження кожної окремої категорії кораблів. Така протилежність поглядів виникала із спеціальних потреб

оборони Англії та Франції. Виявилася вона так само і в поглядах на обмеження суходольних військ, бо Франція стояла за необхідність мати контингенти вивчених резервістів, а Англія була проти того. Знайти якусь спільне рішення комісія не мала сили, і тому розійшлася, запропонувавши згаданим державам порозумітися між собою до ближчого засідання комісії.

Тих «ближчих» засідань було вже два 1928 і 1929 р. р. Тепер настало третє, але воно одночасно має бути й останнім, і то не тому, що все підготовано й злагоджено, а тому, що на останніх загальних зборах Ліги Націй члени її, бажаючи дати певну сатисфакцію Німеччині, що увесь час ставить питання про обезброння, постановили, аби загальну конференцію що-до цієї справи було скликано на протязі 1931 року. Таким чином, хоч і яка це тяжка і небезпечна зараз справа, але комісія в той чи інший спосіб має закінчити свою роботу і то не пізніше кінця цього року, бо вже в січні збирається Верховна Рада Ліги, а цій Раді як раз і належить встановити точну дату конференції.

З 1927 року, коли в останнє комісія займалася своєю головною справою — виробкою основ конвенції, — бо в 1928 і 1929 р. р. вона займалася дрібними річками, в політичному світі сталося багато змін. На одну з таких змін уже вказано вище. Італія тоді стояла по боці Франції, тепер же, як відомо, вона начеб-то притулилася до ССР та до Німеччини. Друге — в 1927 році в Англії була влада консерваторів, яка не дуже то сердечне бралася до скільки будь значного обезброння, а в кожному разі наявно негативно ставилася до надто радикальних проєктів у цій площині, що висувалися представниками ССР та підтримувалися Німеччиною. Тепер в Англії влада належить Labour Party, що дуже далеко йде в своїх пацифістичних змаганнях, принаймні в тих, які торкаються суходольної Європи. Свою позицію кабінет Мак-Дональда вже до певної міри й виявив тим, що взяв назад ті уступки Франції, які в питаннях суходольних військ було їй зроблено англійською консервативною владою.

Таких змін можна навести більше, але найважливішою зміною являється зміна загальних настроїв на суходолі Європи. Тоді в 1927 році головні континентальні держави жили начеб-то під знаком золотих мрій про повне замирення Європи. То була найвища точка Локарнських настроїв, яка потім піднялася була аж до відомого пакта Келлога-Бріана, що навіть — словесно — поставили війну по-за законом. За тим слідом пішов гомін Пан-Європи, що закінчився знову ж таки золотою мрією про європейську федерацію. Тепер декорація, як відомо, різко іншою стала. Мусоліні заговорив впрст про неминучу війну; в Німеччині з'явилася гітлеровщина, взяла гору ідея скорішого реваншу; Франція змілітаризувала всі свої східні й південні кордони і навіть сам апостол замирення, автор Локарна, начеб-то переступив трохи з лівої ноги на праву, бо на останніх з орах Ліги Націй висловився: спочатку — гарантії безпеки, а вже потім — розброння.

Усі оті зміни не віщують на майбутнє нічого доброго справі європейського обезброння. А особливо лихою приметою для неї являється той факт, що ССР також вшанував її своєю делегацією, яка вже й приїхала до Женеві, маючи на чолі совітського міністра закордонних справ тов. Литвинова, — того самого, що вже раз у Женеві пропонував абсолютне обезброння європейських держав, а замість того — повне озброння європейського пролетаріату.

* * *

Не встигли ще «наркоміндел» Литвинов та 13 його товаришів приїхати до Женеві, як они вже спричинилися до скандалу, який зразу ж прогомонів далеко по-за межами Женевського кантону. Зміна настроїв з 1927 року така велика що стримані женевиці, звиклі до всякого роду гостей, не в силі були заховати своє обурення, побачивши у себе ще раз тов. Литвинова та його компанію. Союз патріотичних організацій Женевсько-

го кантону оголосив з цього приводу протест, якій заслуговує бути наданим in extenso. У протесті, видрукованому в «Journal de Genève», в газеті, що її звуть неофіційним органом Ліги Націй, стоїть:

Совіти ССРС вислали до Женеві воїх делегатів до комісії об'єброння, скликаної Лігою Націй.

В момент коли ці представники так званої державної системи, заснованої на найгірших огидностях злочинства, з'явилися ще раз спаскудити землю Гельвенції своєю присутністю, ми підіймасмо обурений протест проти накинутаго Женеві перебування цих небажаних гості й.

Люде, що розкладають всі основи цивілізації, підступні і затяті організатори світової громадської війни; ксти віркуючих; ті що примушують голодувати свій народ, викидаючи до світу на ринок усі продукти з метою утворення загального жаколоту; емісари Москви прибувають до Женеві, аби дискутувати... про розброння!

Людіі одної з ними віри, рабські душі, позбавлені національного почуття, вже йдуть їм на зустріч, аби прийняти участь в їх многожких бенетах, аби не перепустити нагоди прийти з ними до контакту, наслідки якого, як вже то було багато разів, — ми ідчуваємо після од'їзду тих шуляків із Кремля.

Швейцарський народ а особливо женевці не можуть вивести цієї образи їх національного почуття, не висловивши свого обурення, обурення далекоглядних громадян, свідомих вказаної неслави.

Не можемо ми бути байдужими глядачами що-до тої зловісної комедії яку гратимуть перед нами оті емісари, ті большевиські бандити, що їх жертвами ми не хочемо стати.

Ми не можемо насилувати наші почування разсудливою резервою чи опортунізмом, який може комусь иншому й подобається. Ми воліємо, щоб наш протест зняв з серця наших численних громадян той тигар мовчання, що став для нас непереносним.

Голос наш вкаже тим, хто його почує, що женевці вважають образою для себе присутність у наших стінах співробітників совітського злочинства з ССРС.

Одночасно з тим, хай той голос пролунає, як заклик до необхідної перестороги.

Не знати, які наслідки матиме цей протест і чи не будуть ті наслідки носити на собі забарвлення дипломатичного характеру, бо як раз того добивається зараз тов. Литвинов. Для нас у цьому інциденті цікаво головним чином те, що так в Європі з большевиськими досі не говорили, а тепер — заговорили, та ще й у Женеві.

* * *

У Сполучених Штатах Північної Америки переїшли чергові вибори до парламенту, який мав поповнити цілий свій склад, та до сенату, в якому поновлена третина його членів. Як відомо, в Сполучених Штатах утримується система двох великих партій — республіканської та демократичної. Колиш то в історії ці дві партії представляли собою дві протилежні частини цієї держави, а саме: республіканці — північну частину штатів, а демократи — південну. До певної міри, — принаймні територіально, — воно єсть так і зараз, але з часом принципове різниця між вказаними партіями стерлася до кінця, і зараз вони різняться між собою головним чином людськи та певними практичними підходами до справи державного урядування. Партії ті на протязі останніх п'ятидесяти літ чергувалися у влади, при чому, однак, республіканська звичайно частіше й довше трималася у державній керми. За останніх десять літ Сполу-

ченими Штатами правила також республіканська партія, і сучасний президент Гувер був одним із видатніших її людей.

Скінчені вибори вказують начеб-то на те, що на цей раз черга перходить до партії демократичної, що досягла великих успіхів і зрівнялася числом своїх депутатів з республіканською в парламенті і в сенаті. Для президента, який ще так недавно був найпопулярнішою особою в Сполучених Штатах, утворюється зараз становище аналогічне з тим, в якому був виставлений в Європі американський президент Вільсон, що належав до партії демократів і мав проти себе республіканську більшість в парламенті і в сенаті.

Чекати зараз же якоїсь рішучої зміни політики Сполучених Штатів не приходиться. Згідно з американськими законами вся виконавча влада належить президентові, і він, коли схоче, може правити державою і тоді, коли його не підтримує парламентська більшість. Гуверові залишилося бути президентом ще два роки, і явна річ, його політика залишається більшістю тою самою, що й була. Тому то світова політична опінія, зважаючи на можливі зміни, поки-що ставиться до того досить спокійно.

Для нас, українців, цей факт успіху демократичної партії може мати, однак, особливе значіння. Справа в тому, що відомий біль про визнання Америкою Української Народньої Республіки, внесеній до сенату членом його сен. Конеландом, підписаний демократами. Поки демократи були в опозиції, біль той мав, так мовити, лише декларативний характер. З перемогою демократів він з площини декларативної може перейти до площини реалізації. Час найвжо працює на нашу користь.

Observer.

Головна Управа Товариства Український Центральний Комітет з глибоким жагом повідомляє всю українську політичну еміграцію просмерть Члена Головної Управи У. Ц. К.

СВ. П. ІЛЛІ МИХАЙЛОВИЧА ЗОЛОТНИЦЬКОГО

б. Товариша Міністра Юстиції УНР, б. Голови Вишого Військового Суду, полковника Армії УНР, заслуженого українського діяча і патріота.

Похорон відбується у Варшаві у суботу дня 8 листопада о год. 11-ій 30 хв. ранку на православному кладовищі на Волі, після жагібної служби Божої.

Хроніка.

З Великої України.

— Увічнення пам'яті М. Коцюбинського. Центральна комісія для увічнення пам'яті М. Коцюбинського затвердила проєкт пам'ятника письменникові у Вінниці. Ескізний проєкт цього пам'ятника зробили архітекти Бородін та Межбовський. Пам'ятник буде уявляти собою будинок-бібліотеку на 100 тисяч томів («Ком.» ч. 293 з 23. X).

— Відкриття укр. драматичного театру в Миколаєві. У Миколаєві відбулося урочисте відкриття «Лівобережної Української Драми» в театрі ім. Скрипника. Прем'єрою дано «Кадри» — Микитенка («Ком.» ч. 293 з 23. X).

— Мощі в лаврських печерах будуть відкриті. Київська безвірницька організація порушила клопотання, щоб дозволено було відкрити мощі в лаврських печерах («Пр. Пр.» ч. 249 з 29. X).

— Робітники кидають комуністичну партію. На багатьох заводах на Україні значно меншає число комуністів між робітниками, які кидають комуністичну партію. Так на Харківському паровозобудівельному заводі на 1. I. 1930 року було 16,3 відс. комуністів що-до загальної кількості робітників на заводі; в першому кварталі с. ср. ця цифра спала до 13%, в 2-му кварталі — до 11,5% і в третьому уже до 10,2% («Ком.» ч. 293 з 23. X).

— Осінню сівбу не закінчено. На 20 жовтня засіяно було на Україні 83,8% озимого влину в селянських гос-

подарствах та усього лише 68,6% в колгоспах («Пр. Пр.» ч. 246 з 25. X).

— Оранка на зяб під великою загрозою. На 20 жовтня на Україні було зорано на зяб усього 18,6% планової площі і в наслідок глибокої осені являється велика загроза виконання цього плану («Ком.» ч. 294 з 24. X).

— Голодний «пайок». На місяць жовтень в Харківі дружинам робітників було видано з кооперативів, і то тільки тим, хто с членами в них, по 500 гр. пшона, по 400 гр. цукерок, по 250 гр. печива та по 0,5 літра денатурату одноразово. Дітям було видано по 1 кіло борошна пшеничного 75%, манної крупи по 300 гр., печива або цукерок по 500 гр. на душу («Ком.» ч. 291 з 21. X).

— Картоплю не викопано. В той час, як по містах по картоплю стоять черги, на полях картопля лежить не викопансю, а зима, що наводить, загрожує їй гибеллю. За 15 днів жовтня місяця план копання картоплі виконано тільки на 15%, с ій такі округи, де цей план виконано лише на 10%. «Укрпловоч», маючи місячне завдання на жовтень дати 48.000 тон городини, заготовив усього за 15 днів 6.700 тон («Ком.» ч. 293 з 23. X).

— Студенти і учні на буряки. Студенти і учні Золотоноші, в кількості 2500 чол. вирушили на 5 день на бурякові плантації копати буряки («Пр. Пр.» ч. 246 з 25. X).

— Світське обов'язкове навчання. В Київській приміській окрузі немає цілком приміщення для 28 шкіл,

щоб можна було охопити навчанням всіх дітей віком 8-12 років. Підручників є усього тільки 50-60% потрібного числа. Нарешті 10% дітей шкільного віку, хоч би навіть були школи й підручники не можуть ходити до шкіл, бо не мають у віщо взутися і одягтися.

— В 20 трудовій школі в Києві в молодших класах книжок ви стає для 50 учнів, в старших же класах по деяким предметам книжок зовсім немає. Зошитів для школярів видається тільки по три на місяць.

Взуття дано на школу тільки для 50% учнів. Калош зовсім немає. З одягом справа ще гірша. На 1.446 учнів видано тільки 32 пальто («Пр. Пр.» ч. 246).

— Донецький басейн далі підупадає. За 20 днів жовтня місяця Донецький басейн дав тільки 41% місячного жовтневого плану і криза на паливо таким чином далі значно поглиблюється («Ком.» ч. 294 з 24. X).

— Світські дитячі будинки. В Борзні дитячий будинок уявляє з себе будову без вікон, поламані стіни, купи ганчірки, бруд навкруги. В самому будинку тільки в одній кімнаті стоять два ліжка з голими дошками. На ліжках немає більш нічого і на них сплять без постелі взімку і улітку по 4 дітей. По інших кімнатах ліжок немає зовсім, і сплять діти на гнилій соломі. Холод, голод і бруд принесли більшості дітей сухоти, коросту, трахому. Білизни діти не мають, про лазню не мають уяви. Про будь-яке культурне виховання дітей годі й говорити. Так гинуть в Борзненському дитячому будинку 210 дітей («Ком.» ч. 296 з 26. X).

— На сов. Україні є усього 400 дитячих закладів для безпритульних дітей, в яких утримується 45.000 дітей.

Всі ці заклади кепсько забезпечені харчуванням, одягом, взуттям та сировиною для майстерень. Де-які райторги заявили, що постачати необхідне для дитячих закладів, вони будуть з рештків.

Діти таким чином частенько голодують, голі і босі, вони не витримують такого життя і тікають з цих дитячих будинків, бо, будучи безпритульними, очевидно, і то ліпше улаштувують собі життя. В цьому році видано для цих усіх 45.000 дітей по 1 метру мануфактури, а взуття зовсім не видали («Ком.» ч. 290 з 20. X).

— Світський засольний пункт. Два розбиті сарайчики. В одному міститься дондарка, а другому — засольють овочі. В обох сарайчиках вітер і робітники простужуються та хворіють по кілька днів. 7 місяців, уже працює цей пункт, але робітничі діти не отримали ні одягу, ні чобіт («Пр. Пр.» ч. 26. X).

— Колгоспи горять. В наслідок підпалу згоріло в колгоспі «Червоний Жовтень» дві скирті сіна та дві тисячі пудів незмолоченого хліба («Пр. Пр.» ч. 246 з 25. X).

З Криму.

— Умови життя. По оповіданням прибулих в гірських районах та південному побережжі Криму почався голод. Вже кілька місяців мешканці Криму не мають м'яса, масла, цукру і інших необхідних продуктів. За останній час на південному побережжі відчувається брак хліба; часто можна зустріти людей з опухлими від голоду обличчям та тілом. В Евпаторії пуд борошна коштує 27 руб., фунт масла — 7 карб. У містах навіть по днині та каруди стоять довгі хвости.

— Вислання. З 1929 року вислано з Крима більш, як 31.000 татар. Осіб, що жили ще при старому режимі і що мають турецьке підданство, також вислають з Крима. Інтелігенцію, що має турецьке підданство, спочатку садовлять до в'язниці на 8-9 місяців, а потім виселяють за кордон.

За сотенний час в ПУ Крима працює багато греків та вірменів, раніше там працювали росіяне та жида. Особливо суворо агенти ПУ поводяться з турецьки-

ми підданими. Необхідно відмітити, що останніми днями почалася масова висилка татар з Євпаторії, Феодосії та південного побережжя Крима. Вигнаних з Крима одправляють на працю на Північний Урал, в Архангельськ, Котлас, Соловки, Кем, Ново-Сибірськ і т. и. Живуть ці люде там в дерев'яних бараках. Чоловіки рублять ліси, а жінки працюють на вантажах та на сплаві. Частина висланих працює на цегельнях. Діти гинуть од голоду та холоду.

Суворо заборонено пересилати їстівні продукти з Крима цим переселенцям; заборонено також листуватися з близькими, що лишилися в Криму. Зрозуміло, що переселенцям тяжко перенести кліматичні умови і без сумніву вони засуджені на загибель.

— **Ростріли.** За останніми відомостями татарські націоналісти: Бекір, Ситки, Одабаш, Акім Мюслім, Абди Зеяї, Якуб Керчі і ин. ростріляні большевиками. Один з видатних комерсантів, що приймав активну участь в революційному русі з 1905 року, Джафер Аблаєв помер од виснаження в Сибіру. Є ще відомості про ростріл і інших осіб арестованих ІПУ.

— **Переселення жидів до Криму.** В той час, як тубільці Крима, що мають невеликі наділи землі, підводяться під категорію куркулів і висилаються особи, які не мають жадного відношення до політики, і яких обвинувачувано у націоналізмі і переслідовано, коли діти, жінки та поважні віком люде висилаються з Криму, — в той час до Криму прибувають все нові й нові партії жидів. На найкращих землях, Вакуфних участках (церковні наділи) виростають нові жидівські селища. Треба зауважити, що серед кримських татарів ніколи не помічено було антисемітизма. За час революції 1905 року, кримські татари рятували жидів і ховали їх у своїх оселях від російських погромників. А тепер багато з татарів обвинувачено в антисемітизмі і за це їх переслідують.

З життя укр. еміграції У Франції.

— **З життя Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі.** Місяць жовтень відзначився збільшенням відвідувачів: в дні, коли Б-ка була відчинена, її відвідало 144 особи, а всього за місяць відвідало 208 осіб. Бували дні, коли бракувало і місяць, і стільців. Також приходили й чужинці за інформаціями про Україну, особливо в її теперішньому стані. На жаль брак літератури чужими мовами не дає змоги широко поінформувати таких відвідувачів про Україну, про життя українців під теперішню пору. Можливо, що останні події в Галичині викликали у чужинців бажання добути такі відомості. Характерна була заувага одного росіянина, коли він побачив наші наукові та мистецькі видання: «От ніколи не подумав би, що українці мають і такі видання, і стільки книг»...

За місяць жовтень надійшли такі пожертви книгами та іншими друками: 1. Др. Сулятицький (через пані З. Кушинську) — 2 книги, 2. Инж. А. Кість — 4 фотографії, 3. п. В. Ємець — газети, 4. п. Забело з Царьгороду — газети й інші малі друки з Сов. України, 5. Л. Буткевич (Париж) — 15 книг, 6. П. Кшиш-Слобожанський — укр. національний прапор та листи про життя в Мароко та фотографії з часів перебування в колон. військах, 7. п. М. Татаруля (Шалет) — 2 кн., 8. пані Л. М. Шиншанова-Драгоманова з Софії — 38 назв. часописів за різні роки, з 90-х років минулого віку, серед яких є раритетні видання 9. П. Цибульський з Софії — архив Гуртка ім. Драгоманова за рр. 1924-28. 10. пані Г. С. Чикаленко-Келлер з Женеви надіслала дуже цінні видання — книги та журнали (93 книг та 63 окремих чисел журналів), а крім того багато фотографій наших діячів, письменників. Пані Г. Чикаленко передала також великий раритет: ноти «Жалібного марша» з автографом М. В. Лисенка та

листок написаного власноручно М. В. Лисенком «Moderato melan-colique». П. п. Малярчук (Париж) — 2 книги, 12. п. Якимів (через п. Зіверта) — 1 кн. 12. пані Р. Микитюкова — фотографія, 13. п. Є. Опацький з Риму — 1 кн. та газети, 14. Проф. С. Шиманський з Риги — 2 книги, 15. Ген. Юнаків з Тарнова фотографії та матеріали до його біографії. 16. Укр. Громада в Гаврі — 5 фотографії.

За місяць жовтень надійшли такі пожертви гринми: 1) від п. Ф. Філоновича з Праги на лист. ч. 374 — фр. 77. 75, 2) від п. А. Тарнавського з Омекуру — 15 фр., 3) від п. Гн. Гаврилка з Парижу — 25 фр., 4) від п. Ішенка з Омекуру — 10 фр., 5) від п. Гришюка — 5 фр., 6) від п. Станіславського — 10 фр., 7) від п. В. Смци — 100 фр. та зібрані на лист ч. 378 в Бібліотеці — 61. 50. Всіх пожертв по день 31 жовт-поступило 15. 167 фр. 75 с.

Всім жертводавцям Рада Бібліотеки висловлює свою щирю й глибоку подяку.

— **Головна Еміграційна Рада** на останньому свому засіданні ухвалила вдатися до еміграції з комунікатом в справі подій в Східній Галичині. Головна Еміграційна Рада, яка репрезентус еміграцію з Великої України не вважала і не вважає себе в праві втручатися в справу українських меншостей в західних державах. Стоючи на тому принципіальному ґрунті, вона не може проте оминати подій в Східній Галичині, із огляду на те, що вони надзвичайно схвилювали нашу еміграцію і з огляду на те, що вони можуть але відбитися на загальних політичних настроях останньої, утруднити ту основну боротьбу, яку ми ведемо за нашу державність. Далі в комунікаті Головна Рада рішуче засуджує терор, спинається на тяжких репресіях, які прийшли за ним, і висловлює надію, що польський уряд реагуватиме в належний спосіб проти надужиття місцевої влади і військових частин. На думку Головної Ради всяке загострення українсько-польських відносин в Східній Галичині йде тільки на

користь совітам, які з того користують. Закінчується комунікат зверненням до української еміграції: З усім співчуття ставлячись до жертв всякої кривди, яка де буде робитися українцеві, дбаючи за те, щоб ті кривди були усунені, ми мусимо спокійно й тверезо розцілювати всі ці події, які б прикрі вони не були, і не збочувати з великого шляху, який поставила перед нами історія, зшляху боротьби за свою державність і цілковиту незалежність.

В Чехії

Засідання ч. 200 Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі відбулося у вівторок, дня 11 листопаду 1930, з таким порядком дня: 1. Дискусія над питанням: «Откуда есть пошла Русская земля... и откуда русская земля стала есть». (У зв'язку з статтею д-ра М. Кордуби «Найважливіший момент в історії України» в ЛНВ за червень 1930).

Основний доклад для дискусії подав д. чл. Т-ва, п. акад. Смаль-Стоцький.

2. Доклад Секретаря Т-ва — «Двісті наукових засідань Укр. Іст. Філ. Т-ва в Празі».

В Польщі

— **Розвиток «Прометей»**. Не так давно новиною було засновання при клубі «Прометей» жіночої секції, а сьогодні вже з прискіпністю належить занотувати новий крок в організаційному розвитку «Прометей» — засновання при ньому студентської секції. Студентство українське і інших поневолених Московією народів вже не раз маніфестувало в «Прометей» свою єдність і свої взаємні симпатії, що впливали з спільної сумної минувшини.

День 30-го вересня с. р. залишиться визначною датою в житті студентства приязних народів при клубі «Прометей», бо в цей день, зібравшись на перші організаційні збори студентської секції цього клубу, воно офіційно зафіксувало потребу спільної і ши-

рокої його організації, потребу спільної праці для тих ідей, які ставить перед собою «Прометей». Організаційні збори цієї секції відкрив голова клубу «Прометей» проф. Р. Смаль-Стоцький, широко торкаючися в своїй промові ідей та праці клубу «Прометей» і зокрема студентської його секції. Потребу цієї організації підкреслили далі в своїх промовах представники студентства об'єднаних в клубі народів. Після кількох організаційних зборів студентської секції, вироблено її внутрішній регулямін, намічено план діяльності і обрано Управу, яка вже приступила до праці і в склад якої увійшли: п. л. І. Липовецький (голова секції), Імнадзе і Б. Білатті (заступники голови), Ш. Руслембейлі (скарбник) і В. Іванович (секретарь).

Яким шляхом піде праця студентської секції клубу «Прометей», покаже недалека будуччина, але можна бути певним у тому, що це нове студентське об'єднання дасть максимум енергії для того, щоби ще більше зміцнити ті зв'язки, які лучать членів «Прометею», щоби широко поглибити серед його членів знання минулого, дійсного і budouчого тих народів, які входять в склад клубу та утворити в спільній праці сьогоднішній ту атмосферу розуміння взаємного і довір'я, на яких спірається зараз і спіратиметься в будуччині співпраця і життя цих народів.

— Український клуб у Варшаві. 2-го листопада б. р. в салях Східного Інституту розпочав український клуб у Варшаві свій біжучий сезон. Влаштована з цього приводу «чорна кава» для гостей і членів клубу перетворилася в досить симпатичну вечірку, яка затягнулася майже до півночі. На початку вечірки Голова Клубу ген. П. Шандрук звернувся до присутніх з короткою промовою, в якій торкнувся плану діяльності Клубу в біжучому сезоні.

— Мистецький гурток «Спокій». Від жовтня розпочалися в гуртку реферативні збірки, які заповнюють члени гурт-

ка своїми рефератами. На цих же збірках має відбутися в недовгому часі низка рефератів д-ра Л. Чикаленка, темою яких буде «Український орнамент і його походження». Йде підготовча праця по організації чергової виставки, яка має бути присвячена виключно народньому мистецтву. Відбудеться вона 7-8 грудня с. р. На цій 4-ій виставці будуть представлені наслідки дослідів Гуртка над народнім будівництвом та будуть показані в рисунках інвентаризовані старі й цікаві церкви, руїни, хати, стодоли то-що.

— Колонія в Торуню. 14 вересня с. р. відбувся в Торуню надзвичайні збори членів місцевого відділу УЦК, які провадив М. Яровий, при секретарі В. Халаяві. Приступаючи до обговорення справ, які були на порядку денному, збори, на пропозицію п. Крушельницького, — старшини 3-го кінного полку, вшанували встаданням пам'яті його командира бл. пам. полк. М. Фролова і заслухали доповідь про його заслуги в нашій визвольній боротьбі. Приступаючи до передбачених порядком денним справ, збори заслухали відозву Головної Еміграційної Ради і постановили відгукнутися на неї зібраним грошей в пропагандовий фонд Головної Еміграційної Ради. Постановлено було також гідно відзначити 10-ту річницю перебування нашого на еміграції, відправивши панахиду за душі померлих емігрантів та організуючи відповідні реферати і спільну вечерю. Збори заслухали доклад п. Лотоцького про життя емігрантів в інших державах та винесли низку постанов організаціїного характеру.

З мистецького життя.

— Поворот артиста В. Ємця до Європи. Після 11 місячного перебування в Сполучених Штатах Північної Америки повернувся до Парижу артист-кобзарь В. Ємець. Наш славний музикант дав в Америці більш як 35 концертів в таких містах, як Н'ю-Йорк, Бостон, Філадельфія, Чикаго, Пітсбург, Детройт,

Клівеленд і т. д. Виступав він перед українською і перед американською публікою, запросто і на великих спеціальних концертах, всюди маючи успіх і визнання українського мистецтва. Крім сполучених Штатів п. Ємець дав один концерт і в Канаді, а саме в Торонто.

Коли б зібрати до купи всі ті рецензії і похвали мистецтву п. Ємця, що друкувалися в українських газетах, то можна було б видати досить товсту книжку. Отже, загалом кажучи, п. Ємець мав повний артистичний успіх.

Як ми довідалися, до Європи, він приїхав не на довго і за кілька місяців збирається відбуту тажкожтурне по Канаді.

Перед самим виїздом з Америки дістав п. Ємець пропозиції на концерти для американських університетів та на концертне турне по Мексиці.

Варто було б, щоб українські колонії в Західній Європі, особливо, у Франції і сусідніх країнах перебуванням п. Ємця по цей бік океану скористалися і організували по можливості сил своїх менши чи більши демонстрації укр. мистецтва.

Листи до Редакції

В додаток до уміщених в «Тризубі» листів, що спростовують наклепи п. А. Крушинського, друкованих в перемиським «Українським Голосі», редакція отримала окремо лист із спростованням підписаний такими особами М. Приходько, полк., 2. А. Сплін, полк. Генштабу, 3. Димар, підполков. 4. М. Серета, підполк., 5. М. Кохно-Кутів, підполк., 6. О. Бутаків, підполк. 7. Дірін, підполк., 8. М. Харитоненко, підп., 9. Г. Миколаїв, сотн., 10. Е. Мельників, полк., 11. Герман, сотник., 12. М. Янів, підп., 13. Ефремів, полк., 14. Журахів, полк., 15. А. Пузіцький, ген-хор., 16. В. Савченко, полк. генштабу, 17. С. Сидоренко, прид. до генштабу підполк., 18. В. Бокітко, підполк. 19. Бокланів-Петрів, полк. Генштабу, 20. С. Скрипка, підполк. та дїст від полк. Миколи Шраменка.

— Одночасно загальні збори Т-ва вояків Армії УНР в Польщі 12 жовтня розібрали що справу окремо і постановили просити військового міністра викреслити Ф. Крушинського з складу Армії УНР.

Зміст.

— Наризк, недїля, 16 листопаду 1930 року — ст. 1. — Давній і Литературні спостереження. XIX — ст. 2. — М. Литвицький і Проблєма української державности і російське видавництво «Єдинство» в Празі — ст. 7. — Гл. Л. Що вони самі кажуть — ст. 12. — К. Х а р и т о н З Підкарпаття — ст. 16. — Лист з Югославії — ст. 19. — В. С. З життя й політики — ст. 20. — O b s e r v a t o r. З міжнароднього життя — ст. 23. — Х р о н і к а : З Великої України — ст. 27. — З Криму — ст. 28. — З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 29. — В Польщі — ст. 30. — В Чехії — ст. 30. — З мистецького життя — ст. 31.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V)

Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагує —Комітет.

Адміністратор : Іл. Косенко.

Le Gérant : M-me Perdrizet.